

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра менеджменту та адміністрування

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

бакалавра

(назва освітнього ступеня)

на тему: **«Аналіз участі громади у керуванні процесами місцевого розвитку,
на прикладі Великогаївської територіальної громади»**

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу групи БАзс-41
спеціальності 281 Публічне управління та
адміністрування

(шифр і назва спеціальності)

Літвак В. О.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

Шведа Н. М.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

Мосій О. Б.

(прізвище та ініціали)

**Завідувач
кафедри**

(підпис)

Сороківська О. А.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

Малюта Л. Я.

(прізвище та ініціали)

Тернопіль
2022

АНОТАЦІЯ

Літвак В. О. Аналіз участі громади у керуванні процесами місцевого розвитку, на прикладі Великогаївської територіальної громади.

Кваліфікаційна робота бакалавра: 61 сторінки, 16 рисунків, 10 таблиць, 1 додаток, 25 літературних джерела.

Предмет дослідження – теоретико-практичні особливості залучення громадськості в керування місцевим розвитком Великогаївської територіальної громади.

Об’єкт дослідження – загальний стан та тенденції залучення громадськості в керування питаннями місцевого розвитку Великогаївської територіальної громади.

Мета дослідження – проаналізувати стан залучення громадськості до керування місцевим розвитком у Великогаївській громаді та запропонувати напрями підвищення її рівня.

Методи дослідження – теоретико-методичний метод; фінансовий і економічний аналіз; статистичний метод; методи аналізу й синтезу; аналітико-прикладний метод та інші.

Розроблено рекомендації щодо підвищення рівня залучення громадськості до керування місцевим розвитком для Великогаївської територіальної громади; удосконалено процеси планування участі громадськості в місцевому розвитку для досліджуваної громади.

Основні положення, що отримані під час виконання роботи, можуть бути запроваджені в діяльність досліджуваної громади.

Ключові слова: громада; місцевий розвиток; керування місцевим розвитком; громадськість; залучення громадськості до місцевого розвитку.

SUMMARY

Litvak V. O. Community participation analysis in the local development process management by using data of Velykohaiivska TC

Qualifying bachelor paper consists of 61 pages, 16 figures, 10 tables, 1 appendix, and 25 references.

The subject of paper is the theoretical and practical features of public involvement in the local development management of Velykohaiivka territorial community.

The object of paper is general state and tendencies of public involvement in the local development management of Velykohaiivka territorial community.

The aim of paper is to analyze the state of public involvement in the local development management in Velykohaiivska community and to suggest ways of increasing its level.

The results are obtained with the following research methods: theoretical and methodological method; financial and economic analysis; statistical method; methods of analysis and synthesis; analytical-applied method and others.

Recommendations for increasing the level of public involvement in local development management for the Velykohaiivka territorial community have been developed; the processes of planning public involvement in local development for the researched community have been improved.

The main results obtained during the paper writing can be implemented in the activities of the researched community.

Key words: community; local development; local development management; public; and public involvement in local development.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УЧАСТІ ГРОМАДИ В МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ	7
1.1 Сутність і потреба місцевого розвитку для громади	7
1.2 Засади участі громади у керуванні процесами місцевого розвитку ...	13
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОГАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	19
2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика Великогаївської територіальної громади	19
2.2 Аналіз участі громадськості в процесах місцевого розвитку Великогаївської ТГ.....	26
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОГАЇВСЬКОЇ ТГ	34
3.1 Розробка рекомендації щодо підвищення рівня залучення громадськості до керування місцевим розвитком для досліджуваної громади	34
3.2 Удосконалення процесів планування участі громадськості в місцевому розвитку для Великогаївської громади	40
РОЗДІЛ 4. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ	50
4.1 Принципи, способи та засоби захисту населення.....	50
4.2 Вимоги безпеки до робочих місць для виконання робіт	53
Висновки	56
Бібліографія.....	58
Додатки	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що децентралізація та створення громад вимагають від місцевої влади нових навиків та розширення їх повноважень щодо вирішення місцевих проблем. Суть місцевих проблем та вибір найкращих шляхів їх вирішення ніхто не може зрозуміти так добре, як місцеві жителі. Саме тому влада громад повинна активно залучати громадськість для вирішення проблем місцевого розвитку. Це дасть змогу громадам створювати основу для партнерства між владою та громадськістю, а також розвиватись в напрямку зростання та покращення рівня життя її мешканців.

Теоретичні та практичні аспекти щодо суті місцевого розвитку та залучення громадськості до вирішення місцевих проблем представлено у великій кількості наукових публікацій та практичних посібників для громад. Серед теоретиків та практиків, які замаються питання місцевого розвитку та залучення громадськості до питань місцевого розвитку є Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. [1], Петрушенко Ю. М. [2], Воробей В. [3], Сментина Н. В., Фіалковська А. А. [5], Абрам'юк І. [7], Берданова О. В., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Колтун В. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. [9] та багато інших.

Мета дослідження – проаналізувати стан залучення громадськості до керування місцевим розвитком у Великогаївській громаді та запропонувати напрями підвищення її рівня.

Завдання дослідження включають:

- 1) визначити сутність та потребу місцевого розвитку для громади;
- 2) дослідити теоретичні основи участі громади у керуванні процесами місцевого розвитку;
- 3) здійснити аналіз Великогаївської територіальної громади;
- 4) дослідити участь жителів в процесах місцевого розвитку Великогаївської громади;

5) розробити рекомендації щодо підвищення рівня залучення громадськості до керування місцевим розвитком для досліджуваної громади;

б) удосконалити процеси планування участі громадськості в місцевому розвитку для Великогаївської громади.

Об'єкт дослідження – загальний стан та тенденції залучення громадськості в керування питаннями місцевого розвитку Великогаївської територіальної громади.

Предмет дослідження – теоретико-практичні особливості залучення громадськості в місцевий розвиток Великогаївської територіальної громади.

Методи дослідження: теоретико-методичний метод; фінансовий і економічний аналіз; статистичний метод; методи аналізу й синтезу; аналітико-прикладний метод та інші.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що основні теоретичні положення та запропоновані рекомендації, які отримано в процесі вивчення питання залучення громадськості в місцевий розвиток, можуть бути, за потреби, впроваджені в практику Великогаївської територіальної громади.

Інформаційна база дослідження: наукові праці вітчизняних науковців, навчальні і навчально-методичні посібники, підручники, нормативно-правові документи, дані із офіційного веб-сайту Великогаївської територіальної громади за 2020-2021 роки та інше.

Структура та обсяг дослідження. Робота включає вступ, чотири розділи, висновки. Дослідження містить 61 сторінки тексту, 16 рисунків, 10 таблиць, 1 додаток. Бібліографія включає 25 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УЧАСТІ ГРОМАДИ В МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ

1.1 Сутність і потреба місцевого розвитку для громади

Сучасний світ щороку змінюється швидшими темпами і не останню роль при цьому відіграє глобалізація. Ознакою сучасної глобалізації є те, що учасниками процесів у світі стають не тільки держави чи великий бізнес, а і місцеві громади. Сучасні місцеві громади стають більш самостійними, що виливається у зниженні ролі держави і її апарату у вирішенні місцевих проблем та визначенні напрямів місцевого розвитку.

Сам термін «розвиток» передбачає постійні перетворення і зміни суб'єкта чи його стану на вищий, більш досконалий варіант суб'єкту чи стану, котрий передбачає не тільки зростання кількісних показників, а й покращення якісних характеристик, що виводить суб'єкт на новий рівень існування (діяльності) [1, с. 11].

Якщо поєднувати терміни «розвиток» і «громада», можна сказати, що розвиток громади зазвичай направлений на вирішення місцевих проблем (економічних, соціальних, інфраструктурних тощо) [2, с. 18-19].

Говорячи про розвиток територіальної громади, фахівці його часто називають місцевим розвитком. Разом з тим фахівці, особливо закордонні, місцевий розвиток вважають таким, що дуже залежить від стану місцевої економіки (економіки громади), тому часто використовують термін «місцевий економічний розвиток».

Визначень місцевого економічного розвитку є багато [1-4]. Проте на нашу думку, найповнішим є таке: місцевий економічний розвиток – це здійснення спільної діяльності місцевою владою, жителями громади, місцевим бізнесом та іншими зацікавленими сторонами для отримання економічних результатів та покращення якості життя в громаді.

Разом з тим, що в сучасне життя все більше входять основні принципи сталого розвитку суспільства, не оминула ця тенденція і місцевий розвиток. І тому часто говорять, особливо починаючи із 2000-х років, про сталий місцевий розвиток. Як відомо в основі сталого розвитку лежить наявність одночасно економічного, екологічного та соціального благополуччя суспільства. Одночасно ми розуміємо, що ці три складові сталого розвитку взаємозалежні, особливо коли говорять, що мають бути досягнуті високі стандарти життя.

Таким чином, характерними рисами місцевого розвитку є [1, с. 12]:

- місцевий розвиток – це безперервний процес, діяльність, а не стан, який досягається раз і назавжди;
- до нього мають бути залучені абсолютно всі зацікавлені сторони громади, причому всі вони мають рухатись в одному напрямку;
- розвиток громади відбувається, якщо наявна співпраця місцевих влади та бізнесу;
- головним суб'єктом здійснення місцевого розвитку є жителі громади, які об'єднані спільною метою – покращення якості життя в громаді;
- силою, яка визначає напрями і стимулює місцевий розвиток, є місцева економіка;
- важливою силою, на яку опирається місцевий розвиток, є місцеві конкурентні переваги;
- головними критеріями для оцінки правильності обраного напрямку розвитку є «задоволення потреб членів громади, підвищення життєвого рівня населення, зростання стандартів життя».

Основні принципи місцевого розвитку зображені на рисунку (рис. 1.1). Дані принципи направлені на успішну реалізацію заходів із місцевого розвитку, враховуючи місцевий колорит та бажання зростання добробуту як для громади, так і для її жителів.

Вивчивши принципи місцевого розвитку більш детально, можна побачити, що місцевий розвиток – це не лише територіальний чи економічний розвиток. Він ґрунтується на діалозі влади із жителями та іншими зацікавленими сторонами, що

сприяє об'єднанню усіх навколо ідеї покращення добробуту та появи нових можливостей, досягнення кращої якості життя у сталому середовищі усіх мешканців, не зважаючи на їх вік, стать, освіту тощо.

Рисунок 1.1 – Основні принципи місцевого розвитку

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Важливим поштовхом для місцевого розвитку є не тільки і не стільки влада, а бізнес, зокрема приватний [5, с. 6]. Саме тому можна стверджувати, що те, наскільки успішний бізнес в межах територіальної громади, залежить від місцевої влади, котра повинна створювати для бізнесу сприятливе середовище.

Разом з тим, місцевий розвиток не починається одночасно на основі прийнятої владою постанови. Першим кроком до початку розвитку та розробки стратегії і плану заходів є проведення тесту щодо оцінки готовності громади до розвитку [4]. Даний тест передбачає самооцінку з метою визначення поточної ситуації і наявних проблем в громаді, що в свою чергу дозволить оцінити рівень готовності громади до майбутніх змін в різних сферах [3].

Готовність громади до розвитку означає не лише те, у громади наявні ресурси чи конкурентні переваги для впровадження проектів і заходів із переліку для місцевого розвитку, а й те чи наявні у жителів, зацікавлених сторін і місцевої влади бажання і прагнення до змін, чи готові всі працювати і жити по новому [4]. Чинники, які вказують на готовність (чи неготовність) громади до змін в межах місцевого розвитку відображено на рисунку (рис. 1.2).

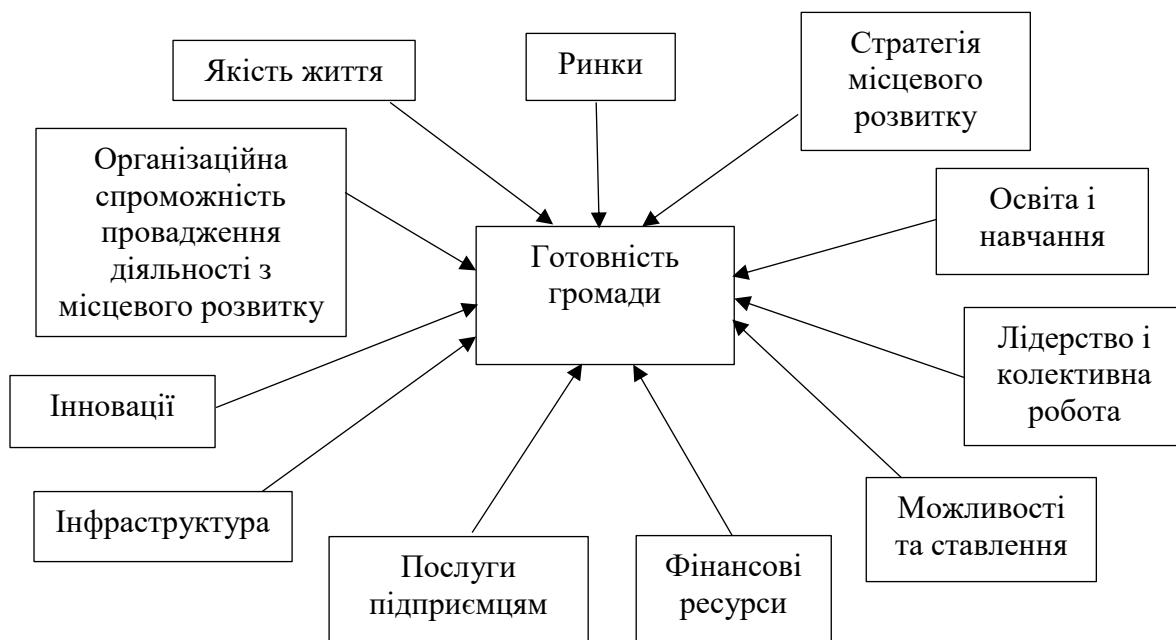

Рисунок 1.2 – Чинники, які визначають готовність громади до розвитку

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Основними інструментами місцевого економічного розвитку виступають різні програми та проекти. Проекти місцевого економічного розвитку створюють умови для розвитку місцевої економіки, а програми місцевого економічного розвитку передбачають певний набір конкретних проектів, які сприятимуть досягненню цілей розвитку громади, передбачених в її стратегії [3].

Для налагодження більш ефективної роботи по питаннях місцевого економічного розвитку в територіальній громаді має бути створена робоча група з даних питань. До основних завдань робочої групи мають належати такі [3]:

- дослідження проблем і викликів для розвитку громади, вибір інструментів, за допомогою яких можна вирішити виявлені проблеми;
- підготовка та реалізація проектів, направлених на економічний розвиток громади;
- координація та моніторинг заходів, що є економічною складовою стратегії розвитку громади;
- пошук джерел фінансування запропонованих до реалізації заходів в рамках обраної стратегії;
- пошук партнерів для реалізації потрібних проектів;
- попереднє вивчення проектів рішень сесії та виконавчого комітету, які включають економічні питання;
- регулярний перегляд запланованих заходів (проектів, програм) на рахунок їх відповідності стратегії громади та доречності змінам середовища.

Ключова роль в розвитку громади належить її лідерам [6]. Саме голова із своїм управлінським апаратом визначає які напрями потрібно обрати для місцевого розвитку громади, які стратегічні рішення потрібно прийняти, які конкурентні переваги потрібно формувати в громаді. Разом з тим, ефективні керівники місцевих громад, які хочуть покращити рівень життя їх жителів, розуміють, що в своїй діяльності вони повинні бути більш виваженими, детально продумувати свої кроки та застосовувати нестандартні способи вирішення проблем і стимулювання розвитку громади [1].

В умовах нестабільності і глобалізації діяльності місцеві керівники повинні розуміти специфіку місцевого розвитку, мати певний багаж як теоретичних знань, так і практичного досвіду, що дозволить більш ефективно працювати над підвищенням конкурентоспроможності громади в складному і динамічному середовищі. Насправді керівники не повинні очікувати вказівок «згори», а повинні самостійно (а для кращої ефективності і залучати жителів громади) вирішувати проблеми місцевого розвитку. До цих проблем зазвичай відносять залучення на територію нових бізнес-структур, створення додаткових робочих місць, залучення інвестицій, зростання рівня доходів бюджету громади, покращення інфраструктури, підвищення рівня якості життя та рівня благоустрою території [1, 2, 5].

Після реформи і децентралізації можна стверджувати, що кожна громада стає самостійною одиницею, котра працює на ринку і конкурує при цьому із іншими громадами (за грантові і бюджетні кошти; за підприємства і підприємців, котрі хочуть розпочати бізнес, але ще не вирішили де саме; за громадян, які хочуть змінити місце проживання; за нові знання та інформацію тощо). З часом ця конкуренція буде тільки загострюватись. Тому можна побачити, що розвиток громади неможливий без появи на її території потужних гравців, котрі будуть формувати місцеву економіку. Це є основною причиною того, що громади вже сьогодні починають працювати над створенням і використанням місцевих конкурентних переваг, щоб зміцнити власну економічну систему і покращити своє місце в системі цінностей звичайного громадянина.

Говорячи про конкурентні переваги громади, ми можемо поділити їх на дві великі групи [1, с. 7]:

- 1) пов'язані із місцем розташування та наявністю класичних факторів виробництва (мається на увазі земля, праця, капітал);
- 2) креативні (їх ще називають «виховними») і вони пов'язані із інтелектом та дослідженнями, інноваціями, інформацією, співпрацею із стейкхолдерами, мережею, соціальним капіталом тощо).

Разом з тим якщо громада для побудови стратегії розвитку буде опиратись лише на першу групу, то можна з упевненістю сказати, що такі конкурентні переваги не будуть довгостроковими і на певному етапі не матимуть значення. Проте якщо громада формуватиме другу групу переваг і в своїй стратегії опиратиметься на них, то в цьому випадку місцевий розвиток буде стрімкіший, переваги будуть носити довгостроковий характер, громада позиціонуватиме себе як креативну, інтелектуальну і т.д., що дозволить залучати більше інвестицій в розвиток. Це, в свою чергу, дасть можливість розвиватись в напрямку створення інноваційних підприємств, випуску конкурентоздатної продукції, поліпшення інфраструктури, отримання навичок професійного менеджменту, інтеграції в економіку регіону, країни чи навіть всього світу.

1.2 Засади участі громади у керуванні процесами місцевого розвитку

Говорячи про розвиток України, наголошується, що всі територіальні громади повинні успішно розвиватись. Проте загально відомим є той факт, що людина, яка професійно займається питаннями управління громадою, ніколи не буде настільки зацікавленою у цих питаннях, як звичайний житель громади. Це тому, що саме звичайний мешканець живе в громаді, стикається із її проблемами і намагається покращити рівень свого життя. Тому розвиток місцевої громади – це має бути результатом участі і роботи всіх її жителів, а не тільки представників влади.

Якщо звичайні громадяни будуть брати участь у вирішенні проблем громади, то можна знайти для цього хороші способи і не отримати супротиву всім ініціативам. Це, в свою чергу, призведе до покращення рівня життя в громаді та підвищення рівня її конкурентоздатності [2, с. 26-27].

Для залучення жителів до участі у вирішенні проблем і визначенні напрямків розвитку, потрібно переходити громадам до використання демократії участі, адже саме такий підхід дозволяє якнайповніше використовувати інструменти, котрі орієнтуються на залучення жителів громади до управління нею, тобто в процесі

прийняття управлінських рішень щодо розвитку громади та до контролю цих рішень [7].

Відмінною рисою демократії участі є те, що громадянин повинен брати участь в управлінських процесах тільки безпосередньо, а не через посередників (наприклад, представників, депутатів тощо).

Місцеве самоврядування – це такий тип влади, який сам по собі передбачає участь громадян в управлінні громадою і розв’язком її проблем. Керівництво громади відповідає за свої рішення і результати не тільки перед державою чи її законами, а й перед громадянами. Тому можна стверджувати, що місцеве самоврядування в багатьох аспектах залежить від жителів громади.

Причиною того, чому громадяни хочуть брати участь у житті громади виступає те, що громадяни мають свої певні інтереси, успішна реалізація яких без активного залучення їх в цей процес неможлива. Саме через те, що є певні інтереси, громадяни прагнуть впливати на владу, але для цього вони мають бути ознайомлені із механізмами цього процесу.

Відповідно до підходу, запропонованого Організацією з економічного співробітництва і розвитку в 2001 році, виділяють три рівні взаємодії місцевої влади із місцевою громадою [7]:

- інформування;
- консультування;
- активна участь.

Інформування передбачає надання громадськості чи всім зацікавленим групам інформації про ті питання, які на їх існування чи діяльність безпосередньо впливають. Фактично при інформуванні влада лише повідомляє інформацію і її не цікавить думка громадськості про неї чи про рівень її сприйняття.

Поряд із певною однобічністю взаємодії влади із громадськістю через інформування воно виступає основою для більш тіснішої співпраці за допомогою інших рівнів взаємодії. Це пов’язано із тим, що без інформування громадян про ситуацію, при потребу в певних рішеннях, про можливі наслідки цих рішень тощо, неможливо налагодити більш тісну співпрацю між владою і громадськістю, а також

громадську участь. Проте потрібно пам'ятати, що використання лише інформування не означає участі громадян в житті громади.

Консультування передбачає спілкування місцевої влади під час вироблення і реалізації політики, під час вироблення і прийняття управлінських рішень тощо із громадськістю. Недоліком цього рівня взаємодії є те, що влада самостійно визначає коло питань, щодо яких відбудеться консультування, а при прийнятті рішень за бажанням їх враховує чи ні. Іншими словами консультування не зобов'язує владу враховувати рекомендації громадськості після завершення процесу. Саме тому консультування часто використовують не як інструмент розробки і прийняття оптимального рішення, а як формальний інструмент легітимізації потрібних рішень.

Отже, консультування вказує на вищий рівень залучення до управлінських процесів громадою порівняно із інформуванням, проте цей рівень залучення залежить від бажання місцевої влади: якщо влада прислуховується до результатів консультування, то залучення відбудеться, якщо ні – то користь від консультування така ж, як і від інформування.

Активна участь (часто використовують термін залучення) громадськості у виробленні політики і прийнятті рішень, а також в експертизі, впровадженні прийнятих рішень, моніторингу та оцінці результатів вже передбачає набагато ширший перелік процесів, до яких залучають громадян. Окрім того, при активній участі спостерігається двостороння взаємодія та врахування пропозицій за відомою учасникам процедурою. Окрім того, при активній участі зазвичай формується стійкий зворотній зв'язок між владою і громадськістю, що вказує на реальність участі. Без зворотного зв'язку залучення залишається формальністю і не виконує ролі реальної участі в житті громади.

Як підсумок дослідження рівнів взаємодії місцевої влади із місцевою громадою можна сказати, що існує три типи взаємодії [7]:

- перший рівень – взаємодія без участі;
- другий рівень – взаємодія з умовною участю;
- третій рівень – взаємодія з реальною участю.

Традиційними формами участі місцевих жителів в житті територіальних громад є місцеві референдуми, місцеві вибори, громадські слухання, збори громадян, громадські ініціативи, громадські ради, громадська експертиза тощо [1-13]. Деякі науковці до цих форм участі додають страйки і мітинги, тому що вони теж вказують на те, що жителі таким чином можуть вплинути і змінити життя громади [7].

Традиційні форми участі жителів в житті громади щоразу використовуються частіше і перестають бути лише «на папері», а стають реальними інструментами впливу, тому для ефективного розвитку громади потрібна активна участь громадян, а не їх байдужість.

На сучасному етапі розвитку суспільства державі стає не вигідно не залучати громадян до вирішення місцевих питань і не враховувати думки жителів. Поясненням цьому є те, що люди в певний момент із байдужих стають зацікавленими і хочуть брати участь в місцевих справах. Якщо людям відмовити у цьому бажанні, то їх участь стане спонтанною і може носити деструктивний характер.

Попри всі переваги, які можуть отримати жителі громади і місцева влада від залучення громадськості до вирішення місцевих проблем, можна спостерігати і певні проблеми та отримати ризики. Найбільшою проблемою може стати те, що влада під виглядом залученості громадськості і їх бажання намагається видати певні свої рішення і дії, котрі взагалі не мають ознак ні демократії, ні громадської участі.

Іншими проблемами і ризиками можуть бути:

- залучити всіх жителів громади до вирішення певної проблеми і прийняття рішення можна лише в межах невеликих громад;
- є ризик того, що рішення будуть прийняті на основі емоцій, а не тверезого розрахунку, тобто вони можуть бути некомпетентними;
- при бажанні залучити жителів великої громади можуть виникнути багато різних непередбачуваних проблем, які складно може бути вирішити.

Іноді проблемою може стати те, що місцева влада під виглядом бажання жителів громада хоче легітимізувати власні рішення. Така поведінка влади найчастіше асоціюється із ситуацією, коли влада не хоче слухати думку громади, але процедура прийняття рішення передбачає консультації з громадськістю чи публічний виступ.

Ще одним ризиком може стати ситуація, коли влада поділить жителів громади на «своїх» і «чужих», причому завжди запрошуючи до участі в прийнятті рішень «своїх», забезпечуючи таким чином собі «одобрюваність» своїх дій та всебічну підтримку «громадськості».

Разом із тим, що участь жителів в питаннях місцевого розвитку потрібна і передбачена законом, ми можемо спостерігати ситуацію, що жителі окремих громад демонструють низький рівень соціальної активності. Іншими словами вони не беруть участі і не хочуть брати в обговоренні і розв'язанні питань, пов'язаних із місцевим розвитком. Причини цього явища різні (рис. 1.3), проте ці питання потрібно вирішувати, бо успішний місцевий розвиток потребує соціально активних жителів, «масової підтримки» і загальної заінтересованості [2, с. 32].

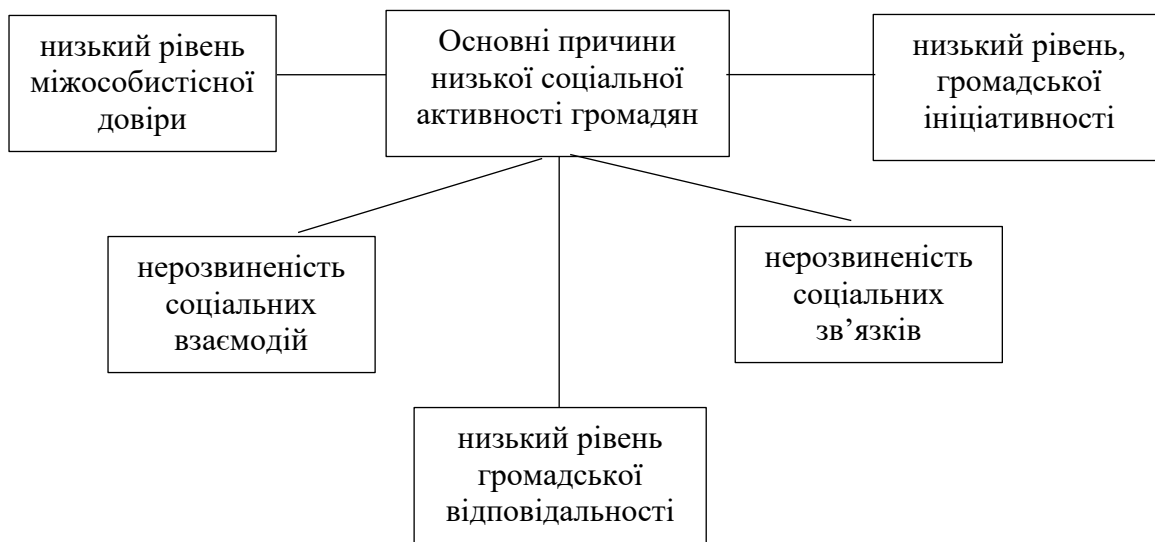

Рисунок 1.3 – Основні причини низької соціальної активності громадян

Джерело: сформовано автором на основі [2, с. 32, 14, 15]

Для того, щоб підвищити рівень соціальної активності перш за все потрібно вести серед жителів громади просвітницьку діяльність і підвищити рівень їх поінформованості щодо місцевих проблем, пояснити, чому ці проблеми потрібно вирішити, і ознайомити, як ці проблеми були вирішені в інших громадах, тощо. Окрім того, можливими способами підвищення соціальної активності жителів громади можуть стати заохочення їх до участі у вирішенні тих проблем, які їм знайомі і надзвичайно їх турбують (наприклад, проблеми прокладання доріг чи будівництва водопроводів; екологічні проблеми, що пов'язані із стихійними сміттєвими звалищами, вирубкою лісів; соціальні проблеми, що пов'язані із будівництвом чи ремонтом дитсадків, шкіл, лікарень, облаштуванням дитячих майданчиків, допомогою людям похилого віку чи людям із обмеженими можливостями тощо). Участь у вирішенні зрозумілих проблем місцевої громади дає можливість жителям усвідомити, що проблеми не вирішуються «самі по собі» чи тільки за допомогою влади. Проблеми і місцевий розвиток потребують участі і активної позиції людей.

Таким чином, участь громадян у розвитку громади є важливою частиною місцевого самоврядування. Відповідно до сучасних концепцій всі проблеми в громаді може вирішити влада за активної участі і докладених зусиль місцевих жителів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОГАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика Великогаївської територіальної громади

Великогаївська територіальна громада створена в липні 2015 року шляхом об'єднання 14 навколишніх сіл. В 2021 році до громади приєдналось ще одне село – Кип'ячка, тому на даний момент до складу громади входить 15 сіл.

Загальна площа громади становить 142 км. кв. Чисельність населення даної громади станом на 01.01.2015 р. складала 11187 чол.

На даний час головою цієї територіальної громади є Олег Андрійович Кохман.

В структурі даної досліджуваної громади є депутатський корпус та виконавчий комітет, які успішно виконують покладені на них функції.

Загальний вигляд досліджуваної громади відображено на рис. 2.1.

Рисунок 2.1 – Вигляд та структура Великогаївської територіальної громади

Джерело: [16]

В даному дослідженні важливим етапом роботи виступає оцінка щодо виконання плану бюджету цієї громади по доходах загального фонду протягом 2020-2021 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Оцінка динаміки щодо виконання плану бюджету Великогаївської територіальної громади по доходах загального фонду протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Доходи бюджету	2020 рік				2021 рік			
	План	Факт	Відхилення		План	Факт	Відхилення	
			(+; -)	%			(+; -)	%
Власні доходи	53942,6	53953,7	11,1	100,2	67040,0	69383,1	2343,1	103,5
Доходи із дотаціями та субвенція	87275,6	87262,2	-13,5	99,98	108719,74	111055,4	2335,6	102,1

Джерело: [16]

Як можна побачити із даних, що наведені в табл. 2.1, фактичні результати є більшими за планові в досліджуваному бюджеті громади. Даний фінансово-економічний момент варто вважати позитивним для цієї громади на майбутнє.

Динаміку фактичного виконання бюджету Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років представлено на рис. 2.2.

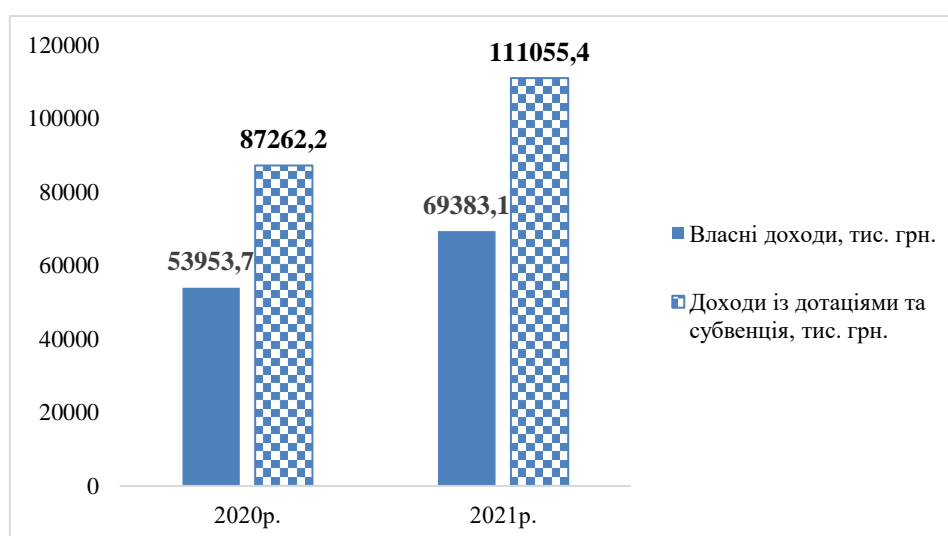

Рисунок 2.2 – Динаміка фактичного виконання бюджету Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Джерело: [16]

Отже, фактична сума власних доходів громади за 2020 рік становила 53953,7 тис. грн., на противагу його плановому показнику – 53942,6 тис. грн. Тобто, відхилення цього показника за 2020 рік склало 11,1 тис. грн. (100,2 %), що свідчить про його збільшення.

Протягом 2021 року планова сума щодо власних доходів по бюджету громади склала 67040,0 тис. грн., а фактичний показник дорівнював 69383,1 тис. грн. Загальне відхилення між плановим та фактичним значеннями показника за 2021 рік становить 2343,1 тис. грн. або 103,5 % в сторону зростання.

Також, варто відмітити, що фактична сума власних доходів громади за 2021 рік в розмірі 69383,1 тис. грн. є більшою за фактичну суму цього ж показника за 2020 рік (53953,7 тис. грн.) на 15429,4 тис. грн. або на 128,60 %.

Що ж стосується зміни результатів показника доходів із дотаціями та субвенціями протягом 2020-2021 років, то тут також помітно, в загальному, зростання.

Так, за 2020 рік плановий показник щодо доходів із дотаціями та субвенціями по загальному бюджету цієї громади становив 87275,6 тис. грн., а його фактичний результат склав – 872762,2 тис. грн. Що свідчить про незначне скорочення відносно фактично отриманого результату цього показника за 2020 рік (-13,5 тис. грн. або на 99,98 %) в їхньому порівнянні.

За 2021 рік даний плановий показник складав 108719,74 тис. грн., а фактичне його виконання дорівнювало – 111055,4 тис. грн. Тобто, відбулася зміна в сторону зростання фактичного результату показника доходів із дотаціями та субвенціями для цієї громади на 2335,6 тис. грн. (102,1 %) відносно його планового результату протягом 2021 року.

Динаміка між результатами фактично отриманих результатів показника доходів із дотаціями та субвенціями за 2020-2021 роки є позитивною (87262,2 тис. грн. та 111055,4 тис. грн., відповідно). Адже, тут також відбулося зростання, на що вказує порівняння між отриманими результатами цього показника – на 23793,2 тис. грн. або на 127,67 %.

Отриману динаміку досліджуваних фінансово-економічних показників по бюджету даної громади варто вважати позитивним фактором, що забезпечить її ефективний соціально-економічний розвиток на майбутнє.

Важливим етапом даного дослідження виступає здійснення оцінки щодо власних надходжень загального фонду для Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, основні результати яких подано в табл. 2.2.

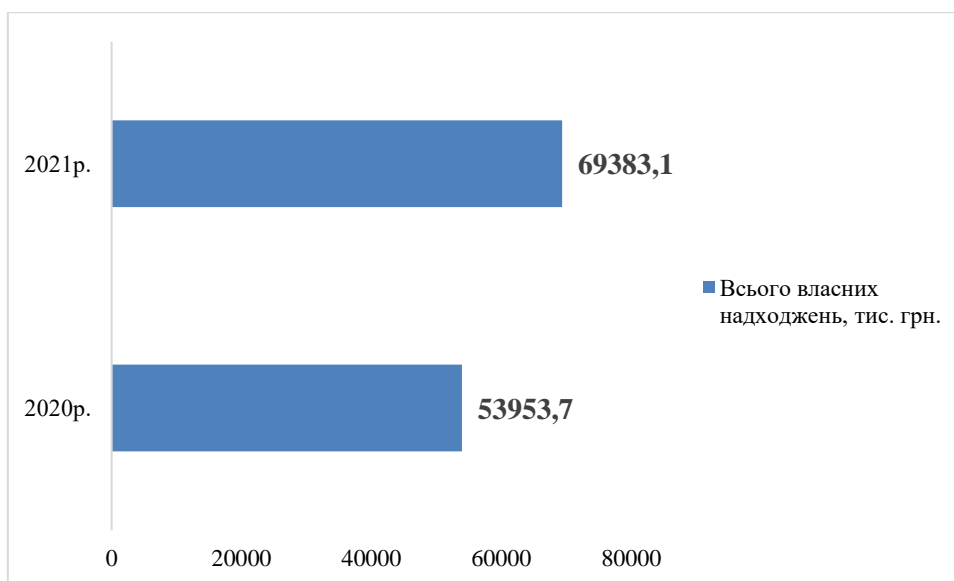
Таблиця 2.2 – Оцінка щодо власних надходжень загального фонду для Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Перелік надходжень	2020 рік		2021 рік		Відхилення, (+; -)	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	тис. грн.	%
Податок з доходів фізичних осіб	27394,5	50,8	36191,2	52,1	8796,7	1,3
Акцизний податок, всього	11941,9		12596,4		654,5	
- З реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів	10892,9	20,2	11532,8	16,6	639,9	-3,6
- Акцизний податок з пального	1049,0	1,9	1063,6	1,5	14,6	-0,4
Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників	2715,1	5,0	2491,0	3,6	-224,1	-1,4
Єдиний податок фізичних осіб	4416,6	8,2	6110,2	8,8	1693,6	0,6
Орендна плата за землю з юридичних осіб	2486,9	4,6	3551,1	5,1	1064,2	0,5
Податок на майно відмінне від земельної ділянки	1359,2	2,5	1951,4	2,8	592,2	0,3
Єдиний податок юридичних осіб	1128,3	2,1	2384,8	3,4	1256,5	1,3
Земельний податок з юридичних осіб	575,6	1,1	844,8	1,2	269,2	0,1
Орендна плата за землю з фізичних осіб	435,9	0,8	583,2	0,8	147,3	0
Земельний податок з фізичних осіб	625,4	1,1	682,7	1,0	57,3	-0,1
Надходження від оренди комунального майна	231,6	0,5	71,2	0,1	-160,4	-0,4
Адміністративні збори та інше	413,0	0,7	12,8	0,1	-400,2	-0,6
Транспортний податок	144,0	0,3	31,8	0,1	-112,2	-0,2
Туристичний збір	12,1	0,1	250,3	0,4	238,2	0,3
Рентні плати за спеціальне використання ресурсів	27,5	0,1	997,5	1,4	970,0	1,3
Інші доходи	46,1	0,23	632,6	1,0	586,5	0,77
Всього власних надходжень	53953,7	100	69383,1	100	15429,4	-

Джерело: [16]

Як можна побачити із наведених даних табл. 2.2, протягом 2021 року переважно усі результати щодо видів власних надходжень загального фонду для досліджуваної громади мають позитивну тенденцію зростання.

Динаміка загальних результатів власних надходжень загального фонду Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років показана на рис. 2.3.

Рисуюнок 2.3 – Динаміка результатів власних надходжень загального фонду Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Джерело: [16]

Сума власних надходжень загального фонду даної територіальної громади за 2020 рік склала 53953,7 тис. грн., протягом 2021 року результат цієї статті зріс до позначки 69383,1 тис. грн., тобто відбулося збільшення даного показника на 15429,4 тис. грн. або на 28,60 %, у порівнянні із минулорічним його результатом. Даний фінансово-економічний момент варто вважати позитивним для подальшого розвитку цієї громади.

Також, варто відмітити, що на зростання загального результату власних надходжень протягом 2021 року для досліджуваної територіальної громади найбільше мали вплив:

1) збільшення суми податку із доходів фізичних осіб до рівня 36191,2 тис. грн. (зростання на 8796,7 тис. грн. відносно результату за 2020 рік – 27394, 5 тис. грн.);

2) збільшення акцизного податку до 12596,4 тис. грн. (зростання на 654,5 тис. грн. порівняно із сумою 2020 року – 11941,9 тис. грн.);

3) зростання суми єдиного податку фізичних осіб – 6110,2 тис. грн. (збільшення на 1693,6 тис. грн. в порівнянні із результатом за 2020 рік – 4416,6 тис. грн.);

4) зростання суми орендної плати за землю із юридичних осіб – 3551,1 тис. грн. (збільшення на 1064,2 тис. грн. відносно суми 2020 року – 2486,9 тис. грн.);

5) збільшення суми податку на майно відмінне від земельної ділянки до позначки в 1951,4 тис. грн. (зростання на 592,2 тис. грн. у порівнянні із сумою 2020 року – 1359,2 тис. грн.);

6) зростання показника єдиного податку юридичних осіб до 2384,8 тис. грн. (збільшення даної статті на 1256,5 тис. грн. відносно суми 2020 року – 1128,3 тис. грн.);

7) збільшення суми земельного податку із юридичних осіб до межі 844,8 тис. грн. (збільшення на 269,2 тис. грн. в порівнянні із результатом за 2020 рік – 575,6 тис. грн.);

8) збільшення суми орендної плати за землю із фізичних осіб до позначки 583,2 тис. грн. (зростання на 147,3 тис. грн. відносно результату 2020 року – 435,9 тис. грн.);

9) збільшення суми земельного податку із фізичних осіб до рівня 682,7 тис. грн. (зростання на 57,3 тис. грн. порівняно із сумою 2020 року – 682,7 тис. грн.);

10) зростання суми туристичного збору – 250,3 тис. грн. (збільшення на 238,2 тис. грн. у порівнянні із показником за 2020 рік – 12,1 тис. грн.);

11) збільшення суми рентних платежів за спеціальне використання ресурсів – 997,5 тис. грн. (зростання на 970,0 тис. грн. відносно результату 2020 року – 27,5 тис. грн.);

12) збільшення суми інших доходів – 632,6 тис. грн. (зростання показника на 586,5 тис. грн. порівняно із сумою 2020 року – 46,1 тис. грн.).

Найбільшу частку в представленому переліку видів власних надходжень загального фонду для досліджуваної територіальної громади протягом 2020-2021 років мають такі статті як:

- 1) податок із доходів фізичних осіб – 50,8 % та 52,1 %, відповідно;
- 2) акцизний податок – 22,1 % та 18,1 %, відповідно.

Варто відмітити і про негативні фінансово-економічні моменти, що присутні в дослідженні щодо функціонування та загального розвитку даної територіальної громади, зокрема, про наявність заборгованості щодо земельного податку із фізичних осіб протягом 2020-2021 років (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Оцінка заборгованості щодо земельного податку із фізичних осіб для Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Заборгованість на 01.01.2020 р.	Нараховано в 2020 р.	Надійшло в 2020 р.	Заборгованість на 01.01.2021 р.	Надійшло в 2021 р.	Заборгованість на 01.01.2022 р.
741164,0	728009,0	625405,0	843768,0	582670,28	512584,41

Джерело: [16]

Отже, як видно із представлених даних табл. 2.3, сума по даному виду заборгованості цієї територіальної громади станом на 01.01.2020 року складала 741164,0 тис. грн., станом на 01.01.2021 року – 843768,0 тис. грн., тобто відбулося негативне зростання суми цієї статті на 10604 тис. грн. (13,84 %) у порівнянні із результатом минулого періоду.

Проте, станом на 01.01.2022 року дана стаття заборгованості дорівнювала 512584,41 тис. грн., тобто тут уже помітне певне позитивне поступове зменшення цієї статті на -331184,0 тис. грн. (-39,25 %) у порівнянні із сумою за 2021 рік.

Дану тенденцію зміни – скорочення суми заборгованості варто вважати позитивним фінансово-економічним фактором впливу на подальші ефективне функціонування та успішний розвиток досліджуваної територіальної громади.

2.2 Аналіз участі громадськості в процесах місцевого розвитку Великогаївської ТГ

Про стан та ефективний розвиток територіальної громади свідчать багато різноманітних соціальних, економічних та фінансових показників, зокрема, і її видатки до бюджету. До формування списку видатків громади в окремих питаннях долучались і місцеві жителі. Тому, вартим уваги виступає дослідження динаміки щодо результатів видатків бюджету цієї громади протягом 2020-2021 років (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Оцінка динаміки результатів видатків бюджету для Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Перелік статей видатків	2020 рік		2021 рік		Відхилення, (+; -)	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7
Управління	12592,0	13,7	11814,1	11,3	-777,9	-2,4
Проведення виборів	766,4	0,9	74,4	0,16	-692,0	-0,7
Медицина – передача в місто і район	1995,8	2,2	-	-	-	-
Видатки на придбання НУШ	-	-	557,1	0,5	-	-
Школи	38424,9	42,0	51389,9	48,3	12965,0	6,3
Дитячі садочки	6338,7	6,9	7399,8	6,9	1061,1	0,0
Апарат відділу освіти	2596,4	2,8	2477,3	2,3	-119,1	-0,5
Клуби	3633,1	3,9	4529,3	4,3	896,2	0,4
Бібліотеки	484,7	0,5	629,4	0,6	144,7	0,1
Апарат відділу культури	440,0	0,5	1082,2	1,0	642,2	0,5
ЦСО НСП Великогаївської сільської ради	1407,7	1,5	2789,8	2,6	1382,1	1,1
Служба у справах дітей	190,3	0,2	573,5	0,5	383,2	0,3
Благоустрій	1355,3	1,5	2476,1	2,3	1120,8	0,8
Дороги	2872,0	3,1	1183,9	1,1	-1688,1	-2,0
Інші субвенції	728,6	0,9	864,9	0,8	136,3	-0,1
Соціальний захист	941,6	1,0	2019,7	1,3	1078,1	0,3
Програми у справах молоді та проведення заходів	476,1	0,5	236,7	0,2	-239,4	-0,3
Спорт	799,5	0,9	1218,9	1,1	419,4	0,2
Землеустрій та виготовлення генпланів	1006,3	1,1	46,4	0,04	-959,9	-1,1
КП «Громада-сервіс»	2131,7	2,4	2835,3	2,7	703,6	0,3
Підтримка ОСББ	483,3	0,5	-	-	-	-
Програма підтримки ДНС, поліції	150,0	0,2	2300,0	2,2	2150,0	2,0
КНП Великогаївська та Баворівська амбулаторії	1188,2	1,3	1272,5	1,2	84,3	-0,1
Капітальні видатки	10449,6	11,5	9189,9	8,6	-1259,7	-2,9

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7
Всього	91387,1	100,0	106345,0	100,0	14957,9	-

Джерело: [16]

Динаміка загальних результатів видатків бюджету Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років відображена на рис. 2.4.

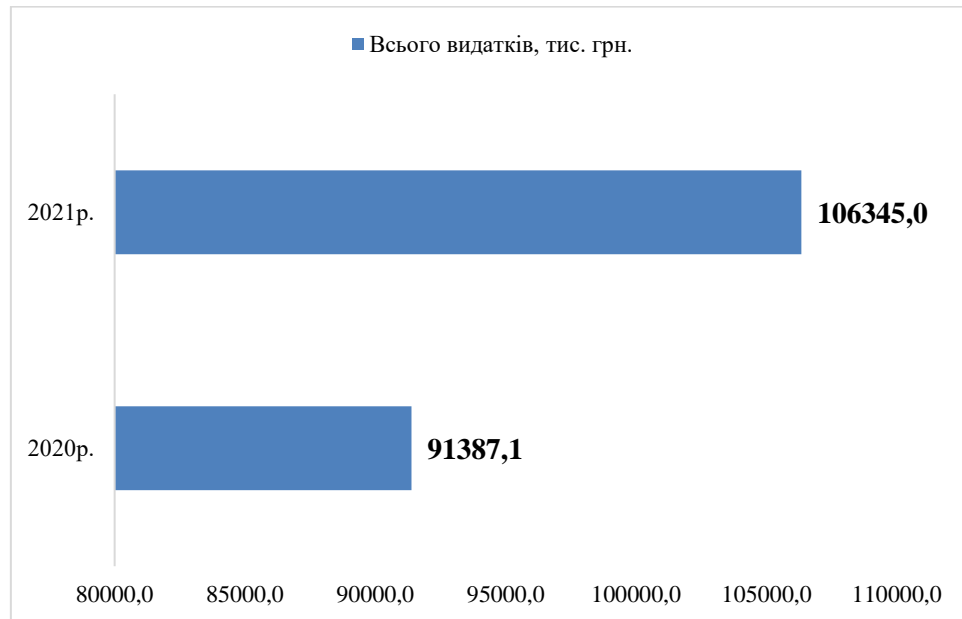

Рисунок 2.4 – Динаміка загальних результатів видатків бюджету Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Джерело: [16]

Отже, протягом 2021 року загальна сума видатків даної громади склала 106345,0 тис. грн., що на 14957,9 тис. грн. (16,37 %) перевищує минулорічну загальну суму видатків (2020 рік – 91387,1 тис. грн.).

Найбільші частки в даній структурі видатків громади протягом 2020-2021 років займають такі статті як:

1) видатки на управління: за 2020 рік дана позиція дорівнювала 12592,0 тис. грн., тобто складала 13,7 % від загальної питаної ваги витрат; за 2021 рік дана стаття склала 11814,1 тис. грн. та становила 11,3 % від загальної частки, тобто відбулося деяке скорочення результату протягом теперішнього періоду на -777,9 тис. грн. та на -2,4 % у структурі, відповідно;

2) видатки для шкіл: протягом 2020 року дана стаття витрат складала 38424,9 тис. грн. та 42,0 % в загальній структурі витрат; за 2021 рік ця стаття зросла на 12965,0 тис. грн. та складала 51389,9 тис. грн., що призвело також і до структурних зрушень на 6,3 % – 48,3 % відповідно;

3) капітальні витрати: за 2020 рік дана стаття становила 10449,6 тис. грн. та 11,5 % в загальній частці питомої ваги; протягом 2021 року результат цієї статті був 9189,9 тис. грн. та 8,6 % її питомої ваги, відповідно, тобто відбулося незначне скорочення цього показника (на -1259,7 тис. грн. та на -2,9 %, відповідно) відносно минулорічного її результату.

Влада Великогаївської громади при розробці і реалізації прийнятих рішень залучає громадськість до обговорення. Якщо ініціатива залучення громадськості до публічного обговорення у Великогаївській ТГ поступає від влади, то обговорення проводиться за такою схемою, передбачаючи певні етапи (рис. 2.5):

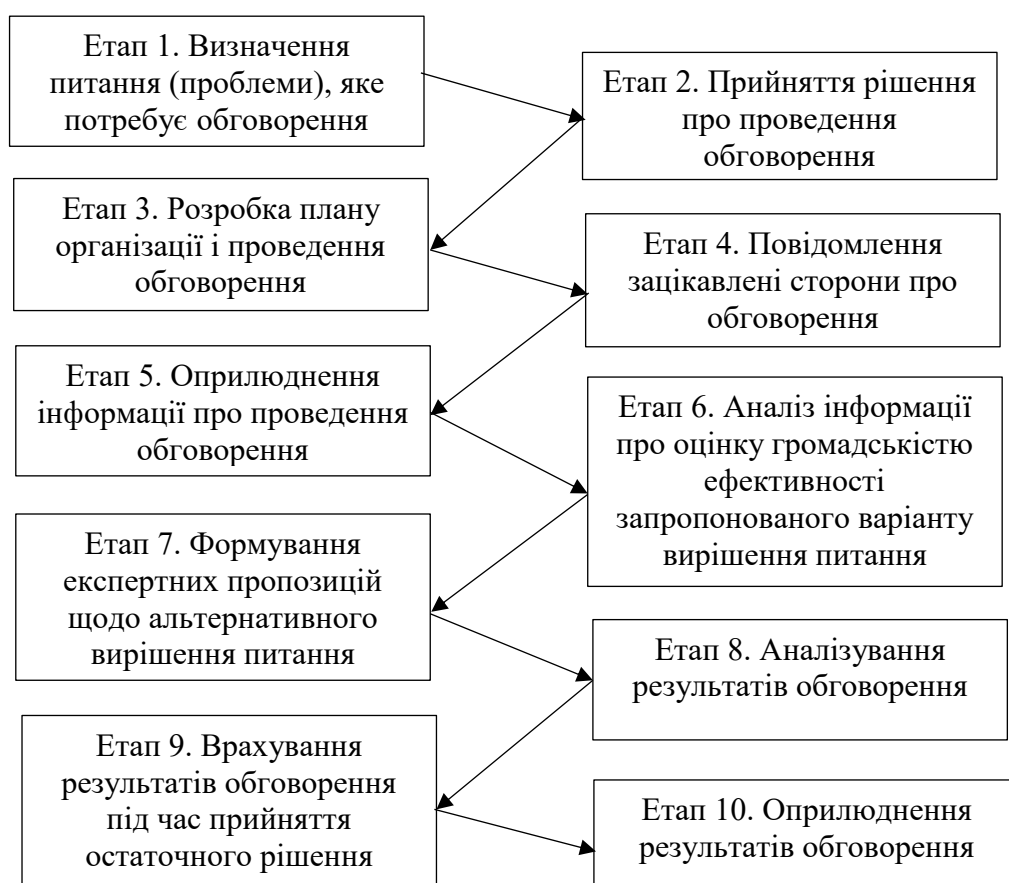

Рисунок 2.5 – Схема порядку проведення обговорення питань, ініційованих владою Великогаївської громади

Джерело: сформовано автором на основі [16]

Для проведення публічного громадського обговорення, сільська рада Великогаївської громади створює робочу групу чисельністю не менше 3 осіб. До складу робочої групи входять представник адміністрації, представник відповідного структурного підрозділу і технічний секретар.

Якщо ініціатива залучення громадськості до вирішення проблем місцевого розвитку надходить від активних жителів громади, то порядок дій при цьому включає такі етапи (рис.2.6).

Рисунок 2.6 – Схема порядку дій щодо впровадження громадської ініціативи у Великогаївській громаді

Джерело: сформовано автором на основі [16]

Також у Великогаївській громаді наявна практика щодо вивчення громадської думки по питаннях, які є актуальними для місцевого розвитку. Схема процесу вивчення громадської думки виглядає так (рис. 2.7).

Як результат громадських обговорень складається протокол, який підписують головуючий і технічний секретар (додаток А)

Рисунок 2.7 – Порядок проведення опитування громадської думки у Великогаївській громаді

Джерело: сформовано автором на основі [16]

Для обговорення доцільності розробки багатьох програм у Великогаївській громаді залучали місцевих жителів. Вони визначали найпотрібніші програми для громади. Відповідно проаналізуємо динаміку результатів видатків згідно затверджених програм даної територіальної громади – табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Оцінка динаміки результатів видатків згідно затверджених програм Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, грн.

Види допомог згідно програм	2020 рік	2021 рік	Відхилення, (+ ; -)	
	Сума, грн.	Сума, грн.	грн.	%
	1	2	3	4
Одноразові допомоги на лікування	426400	686000	259600	60,88
Проведення виплат учасникам ліквідації на ЧАЕС	15000	32000	17000	113,33
Проведення виплат учасникам АТО	43000	44000	1000	2,33

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5
Одноразові допомоги на поховання	26000	14000	-12000	-46,15
Закуплено дрова для учасників АТО	85580	65000	-20580	-24,05
Допомога за вступ на контрактну службу та проходження військових зборів	55000	80000	25000	45,45
Подарунки ювілярам	30340	39633	9293	30,63
Проведення виплат учасникам ВВВ	7000	4000	-3000	-42,86
Проведення виплат учасникам бойових дій	16000	17000	1000	6,25
Проведення виплат учасникам УПА	3000	3000	0	0
Проведення виплат учасникам бойових дій	-	17000	-	-
Продуктові кошики на Великодні свята	85050	103200	18150	21,34
Продуктові кошики на Різдвяні свята	90000	99000	9000	10,00
Подарунки до Дня Святого Миколая	85800	65750	-20050	-23,37
Подарунки до Дня Матері	144000	175000	31000	21,53
Всього допомог	1112170	1541889	429719	38,64

Джерело: [16]

З наведених даних табл. 2.4 можна побачити, що керівництво Великогаївської ТГ турбується за своїх громадян, надаючи кожному із них певні необхідні види допомог, а також подаруючи на різні важливі події та свята подарунки.

Динаміку загальних результатів видатків згідно затверджених програм для Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років показано на рис. 2.8.

Варто зауважити, що розмір допомог протягом 2020-2021 років має позитивну тенденцію росту: за 2020 рік сума витрат на допомогу, згідно затверджених програм для цієї територіальної програми, складала 1541889 грн., протягом 2021 року – 1112170 грн., тобто відбулося зростання даного результату на 429719 грн. або на 38,64 % у порівнянні із минулорічним показником. Дану динаміку щодо результатів витрат на допомоги по програмах громади потрібно розуміти як один із позитивних факторів, що матиме подальший позитивний вплив на її розвиток в майбутньому.

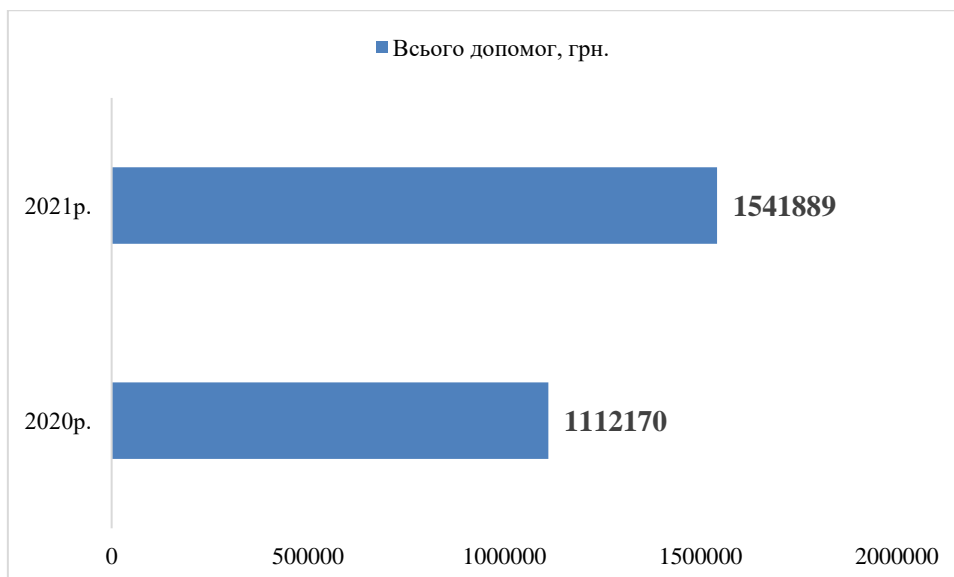

Рисунок 2.8 – Динаміка загальних результатів допомог за програмами Великогаївської територіальної громади протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Джерело: [16]

Найбільшу частку в даних витратах щодо допомог громадянам цієї територіальної громади займають протягом 2020-2021 років витрати на одноразові допомоги на лікування: за 2020 рік дана стаття склала 426400 грн., протягом 2021 року – 686000 грн., тобто її результат зріс на 259600 грн. (60,88 %) відносно минулорічного показника.

Крім цього, важливо зазначити про те, що на території Великогаївської територіальної громади успішно функціонує «Центр соціального обслуговування», який створено 24 грудня 2019 року. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» (№ 2671-VIII від 17.01.2019 року) та згідно державних стандартів «Центр соціального обслуговування» надає ряд певних соціальних послуг для громадян цієї громади, які зазначено на рис. 2.9.

Організаційно-управлінська структура даного «Центру соціального обслуговування» для досліджуваної територіальної громади включає загальний апарат цього центру, який складається із п'ятнадцяти фахівців: Відділення соціальної роботи із дітьми, сім'ями та молоддю (склад – три працівники) та Відділення соціальної допомоги вдома (склад – десять працівників).

<i>Догляд вдома</i>
<i>Інформування</i>
<i>Соціальна адаптація, інтеграція</i>
<i>Консультування</i>
<i>Екстренне (кризове) втручання</i>
<i>Натуральна допомога</i>
<i>Соціальний супровід</i>
<i>Представництво інтересів</i>
<i>Соціальна профілактика</i>
<i>Фізичний супровід під час інклюзивного навчання</i>

Рисунок 2.9 – Перелік соціальних послуг для громадян Великогаївської територіальної громади, що надає «Центр соціального обслуговування»

Джерело: сформовано автором на основі [16]

Керівництво громади прикладає всі зусилля для того, щоб здійснювати її постійний розвиток для забезпеченості добробуту своїх громадян: вдосконалює соціально-економічну складову; забезпечує достатнє фінансування; сприяє розвитку інфраструктури; модернізує освіту, науку та медицину тощо.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОГАЇВСЬКОЇ ТГ

3.1 Розробка рекомендації щодо підвищення рівня залучення громадськості до керування місцевим розвитком для досліджуваної громади

Великогаївська громада – сучасна громада, котра не хоче стояти на місці, а хоче розвиватись. Влада громади має бажання щодня змінювати життя її жителів на краще. Цьому сприяє бажання влади приймати оптимальні рішення, які б враховували потреби і бажання місцевих жителів. Саме з цією метою владі і потрібно налагоджувати співпрацю із місцевою громадськістю, не обмежуючись тими випадками співпраці, котрі прописані в нормативно-правових документах як обов'язкові при прийнятті рішень.

Влада Великогаївської громади при управлінні нею приймає рішення про розподіл ресурсів, про розвиток інфраструктури, про вибір шляхів найкращого способу надання послуг. Окрім того, влада працює над питаннями залучення інвестицій і підтримання сталого розвитку для формування конкурентних переваг та використання нових можливостей для громади.

Фактично люди, а саме їх знання, ідеї, інтелект, навички, бажання і вміння працювати для вирішення проблем громади і подальшого місцевого розвитку, виступають одним із головних факторів для отримання і утримання конкурентних переваг територіальної громади. Дослідження фахівців показують, що зростання відбувається на тих територіях і в тих місцевих громадах, де розвинуті різні форми співпраці між владою і громадянами, де громадяни беруть активну участь у прийнятті рішень, визначенні напрямків розвитку і розв'язанні місцевих проблем [1, с. 33].

В розвинутих країнах розробляють і використовують різні способи і механізми для стимулювання жителів брати участь в житті громади (в плануванні її розвитку, у вирішенні її проблем, у процесах контролю влади і т.д.). Це робиться

з метою встановлення міжособистісних і міжгрупових зв'язків між членами громади і владою. Важливим в цьому процесі те, що зв'язок між владою і жителями має базуватись на довірі один до одного. Саме довіра та співпраця між громадянами та владою стає основним чинником місцевого розвитку сучасної громади.

Саме тому питання участі громадськості в місцевому розвитку Великогаївської громади є важливим при сьогоdnішньому удосконаленні влади і владних повноважень. Сучасні вимоги щодо прозорості і підзвітності влади, підвищення рівня ефективності її діяльності можуть бути досягнуті через залучення громадськості до усіх процесів життєдіяльності громади.

Ефективні способи для залучення жителів до питань місцевого розвитку і до співпраці із владою ще обговорюються фахівцями [1, с. 34]. Але їх можна поділити на дві групи [17]: безпосередня участь (у вигляді публічного громадського обговорення та електронних консультацій з громадськістю) та опосередкована участь (у вигляді вивчення громадської думки за допомогою опитувань). Владі Великогаївської громади потрібно використовувати обидва види залучення громадськості. Проте при цьому потрібно пам'ятати, що успіх розвитку громади залежить від того, наскільки цілі жителів і цілі громади співпадають, адже співпадіння цілей – це основа успіху стратегії [18].

Для досягнення успіху і розвитку влада Великогаївської ТГ повинна залучати громадськість до процесів стратегічного планування, бо планування стратегії розвитку громади має стати не тільки завданням влади, а й громадськості. Залучення жителів до всіх етапів розробки і впровадження стратегії дозволить жителям громади стати більш організованими і розуміти суть процесів. Жителі, будучи залученими в процеси місцевого розвитку і працюючи в напрямку їх втілення, можуть реалізувати всі плани для розвитку інфраструктури, покращення якості життя на набуття нових стійких конкурентних переваг. Обґрунтована стратегічна діяльність дає можливість владі і жителям громади планомірно розвивати всі напрямки у громаді, а не лише реагувати на події, що вже трапились [19].

Для Великогаївської громади залучення жителів до питань місцевого розвитку, на нашу думку, має базуватися на таких принципах:

- широкого залучення різних категорій громадян,
- справедливості - справедливого висвітлення проблем і справедливого врахування інтересів жителів,
- рівноправності всіх категорій і верств жителів громади,
- доброї організованості, що передбачає попередню підготовку до проведення нарад та інших зустрічей.

Для налагодження ефективного процесу місцевого розвитку у Великогаївській громаді варто залучати різні групи жителів громади (за віком, за освітою, за релігійними чи партійними переконаннями тощо). Як свідчить досвід різних успішних громад немає потреби одночасно залучати всі групи жителів до питань місцевого розвитку одночасно. Насправді кращий результат можна отримати, якщо різні групи жителів залучати на різних етапах розробки стратегії розвитку: одних варто залучити на етапі планування, інших – на етапі реалізації, ще інших – на етапі моніторингу. Причиною різноетапності залучення різних груп жителів є те, що так можна уникнути дублювання функцій.

Проте щоб зрозуміти, які саме групи жителів варто залучати та що саме вони зможуть дати для вирішення питань місцевого розвитку і місцевих проблем, на нашу думку, владі Великогаївської ТГ варто скористатись моделлю «CLEAR».

Модель «CLEAR» (перекладається з англійської як «чітко, ясно, зрозуміло») – це акронім, який складається перших букв слів (рис. 3.1).

Запропонована модель дозволяє визначити ті групи жителів, які варто залучати до участі у питаннях місцевого розвитку, та оцінити умови, за яких жителі погодяться брати участь (табл. 3.1).

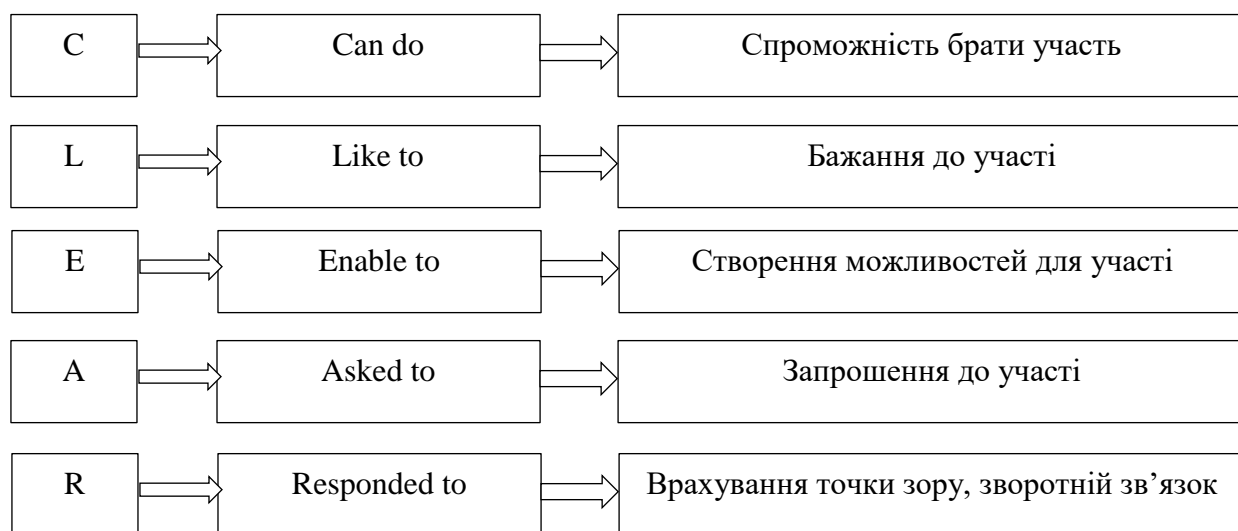

Рисунок 3.1 – Тлумачення моделі «CLEAR»

Джерело: сформовано автором на основі [1, с. 36]

Таблиця 3.1 – Фактори участі громадськості в місцевому розвитку на основі моделі «CLEAR» для Великогаївської ТГ

Фактори участі	Як працює фактор	Дія місцевої влади
1	2	3
Спроможність брати участь	Включає особисті ресурси, котрі жителі мають і можуть запропонувати для громади і її розвитку: інформація, знання і навички (вміння публічно виступати, вміння писати тексти, вміння організувати різні заходи, вміння надавати підтримку)	Сприяння розбудові спроможності через організацію заходів щодо підтримки і набуття нових навичок
Бажання до участі	Включає відчуття приналежності до громади, відчуття довіри до інших жителів і влади громади, створення можливостей для співробітництва і командної роботи	Формування відчуття спільності жителів громади, залучення жителів до різних проєктів, набуття жителями нових навичок
Створення можливостей для участі	Включає так звану громадську інфраструктуру, тобто волонтерські, дорадчі групи чи мережі, які будуть сприяти або блокуватимуть можливість для жителів громади до участі	Сприяння розбудові громадської інфраструктури, направленої на спрямування і сприяння участі жителів у місцевому розвитку і вирішенні місцевих проблем
Запрошення до участі	Включає мобілізацію жителів до участі і прийнятті рішень щодо місцевого розвитку та очікування на «розмір» внеску жителів	Сприяння запровадженню різних способів участі громадян в місцевому розвитку. Використання стимулів до участі, формування почуття обов'язку, забезпечення постійності участі, надання цільових запрошень для участі

Продовження табл. 3.1

1	2	3
Врахування точки зору, зворотній зв'язок	Передбачає врахування і розгляд точки зору жителів громади при прийнятті рішень, що підвищує рівень готовності брати участь в місцевому розвитку	Формування спроможності влади «відповідати» на потреби громади, оцінювати і враховувати різні точки зору, підтримувати зворотній зв'язок із жителями щодо прийнятих рішень (яке саме рішення, чому таке рішення, як рішення було прийняте, яка роль певної особи чи всіх жителів при прийнятті рішення тощо)

Джерело: адаптовано автором на основі [1, с. 36]

Кількість жителів чи їх груп, які можуть брати участь в місцевому розвитку, може бути дуже велика. Проте владі Великогаївської громади тут також потрібно шукати «золоту середину», бо залучення занадто великої кількості учасників супроводжується труднощами щодо організації їх участі в процесів управління місцевим розвитком. При цьому збільшуються витрати на організацію участі, всі процеси прийняття рішень по місцевому розвитку стають більш тривалими і навіть можуть стати менш ефективними. Разом з тим якщо кількість залучених жителів чи їх груп буде занадто малою, то процес прийняття рішень по місцевому розвитку може стати менш рівноправним і прозорим, із виділенням тих, хто лобіює свої інтереси (це можуть бути як жителі громади, так і місцева влада). Крім того, можна буде спостерігати зниження ефективності і якості самого прийнятого рішення, тому що не буде почута думка всіх тих, кого це рішення стосується. Саме тому дуже важливо, щоб при прийнятті рішень щодо місцевого розвитку були залученні достатня кількість жителів чи їх груп, а також жителі були із різних груп, щоб можна було почути думку про проблему чи рішення від різних за віком, доходом тощо людей.

Для того, щоб визначити оптимальну кількість учасників для вирішення питань місцевого розвитку, владі Великогаївської громади потрібно правильно спланувати колективну участь. При цьому під час планування потрібно дотримуватись таких правил:

1) учасники та функції, котрі будуть виконуватись ними, мають бути належним чином структуровані, щоб були враховані інтереси всі жителів громади, а не лише інтереси окремих груп чи отримана згода на наперед визначену дію (варіант вирішення проблеми);

2) учасники, які будуть запрошені і будуть брати участь в обговоренні, повинні бути компетентними та проінформованими про всі особливості проблеми. Іншими словами, має бути визначений і узгоджений формат, відповідно до якого будуть залучатись жителі до вирішення проблем місцевого розвитку;

3) потрібно досягнути попередньої домовленості про те, яким чином відбуватиметься процес вирішення проблеми місцевого розвитку. Досягнення домовленості дасть змогу забезпечити широке обговорення та всестороннє вивчення проблеми, пошук різних варіантів для вирішення проблеми та пошук консенсусу між усіма залученими групами.

Коректно спланована участь жителів Великогаївської громади в вирішенні питань місцевого розвитку сприятиме підготовці всебічної і обґрунтованої стратегії місцевого розвитку та ефективному її впровадженню.

Дотримання визначених рекомендацій дасть змогу владі Великогаївської громади разом із громадськістю направляти процес місцевого розвитку та успішно вирішувати проблеми.

Таким чином, якщо врахувати запропоновані рекомендації для залучення громадськості до участі в питаннях місцевого розвитку, то як результат буде отримано владою та жителями Великогаївської ТГ такі вигоди від цього процесу (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Вигоди від залучення жителів Великогаївської ТГ до роботи над проблемами місцевого розвитку

Можливі вигоди	
Для жителів громади	Для влади громади
1	2
- поява можливості більш ефективного вибору шляхів і вирішення проблем місцевого розвитку	- залучення додаткового потенціалу до роботи над вирішенням проблем

Продовження табл. 3.2

1	2
- вибір найоптимальніших напрямів витрати бюджетних коштів	- формування іміджу влади та громади як відкритих і зацікавлених в розвитку
- посилення відповідальності і підзвітності влади, що допомагає знизити рівень зловживань у владі	- можливість підвищення якості прийнятих рішень
- можливість пошуку спільної точки зору на проблеми громади і шляхи їх вирішення	- підвищення поінформованості жителів, посилення розуміння ними суті проблем для кращого пошуку шляхів їх вирішення
- формування спільного бачення майбутнього громади та направлення зусиль влади і жителів для його досягнення	- чіткіше розуміння масштабів проблем, які повинні вирішувати влада та громада
- підвищення рівня згуртованості жителів громади	- отримання ефекту причетності, що, в свою чергу, дає зростання рівня лояльності жителів громади до місцевої влади
	- спрямування ентузіазму та енергії жителів в напрямку вирішення проблем і досягнення високого рівня місцевого розвитку, тобто підвищення залученості до корисної діяльності, а не руйнувань та деструктивної поведінки
- отримання синергічного ефекту від спільної діяльності жителів громади та місцевої влади	

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Як бачимо, вигоди і для влади, і для громадськості Великогаївської громади будуть суттєвими.

3.2 Удосконалення процесів планування участі громадськості в місцевому розвитку для Великогаївської громади

Участь громадськості в вирішенні питань і проблем місцевого розвитку – це не гарантія успіху і розвитку громади. Проте участь громадськості дасть можливість створити нові можливості для розвитку та підвищити рівень усвідомлення, що жителі можуть вплинути і змінити в потрібну для них сторону розвиток громади.

Щоби участь громадськості була дійсно корисною для громади та її жителів, процес залучення жителів до участі в місцевому розвитку потрібно починати із планування. На нашу думку, процес планування участі громадськості для

Великогаївської громади має відбуватись на двох рівнях: стратегічному і оперативному.

Стратегічний рівень планування участі громадськості Великогаївської ТГ у вирішенні питань місцевого розвитку передбачає складання щорічного орієнтовного плану заходів із залучення громадськості. Даний план складається на основі Стратегії розвитку громади, в котрій визначені цілі для досягнення та необхідні заходи. Окрім того, до стратегічного рівня планування участі громадськості в питаннях місцевого розвитку входять питання, запропоновані громадськими радами.

Щодо того, які питання потрібно включати в стратегічний план, то на думку багатьох пересічних жителів громади, варто виносити на обговорення всі питання. Проте процес обговорення потребує часу, вже не кажучи про витрати. І тому потрібно виносити ті питання, які дійсно цього вартують і не можуть бути вирішені владою чи сесією депутатів. До цих питань, на нашу думку, варто включати:

- пріоритизація завдань, при умові, що на одночасне їх вирішення не вистачає ресурсів;
- певна дія потребує уточнення думки громадськості;
- у влади і депутатів (наприклад) склалася протилежна точка зору щодо дій чи рішення;
- шляхів вирішення проблеми є декілька і потрібно обрати один із них.

Таким чином, знаючи перелік необхідних заходів, керівництво Великогаївської громади вже розумітиме, для вирішення яких питань потрібно залучити громадськість і як саме (у вигляді безпосередньої участі чи опосередкованої участі).

Орієнтовний стратегічний план участі громадськості має затверджуватись на початку року і з ним мають бути ознайомлені всі зацікавлені сторони.

Окрім необхідних заходів, пов'язаних із впровадженням стратегії, влада Великогаївської громади має здійснювати оперативне планування участі громадськості у вирішенні місцевих проблем. Оперативне планування передбачатиме планування залучення громадськості до співпраці по кожному

окремому питанню місцевого розвитку (тобто передбачає планування діалогу із громадськістю).

Процес планування діалогу із громадськістю з метою вирішення проблем місцевого розвитку для Великогаївської громади повинен включати ряд етапів. На рис. 3.2 зображено запропоновані етапи процесу планування діалогу.

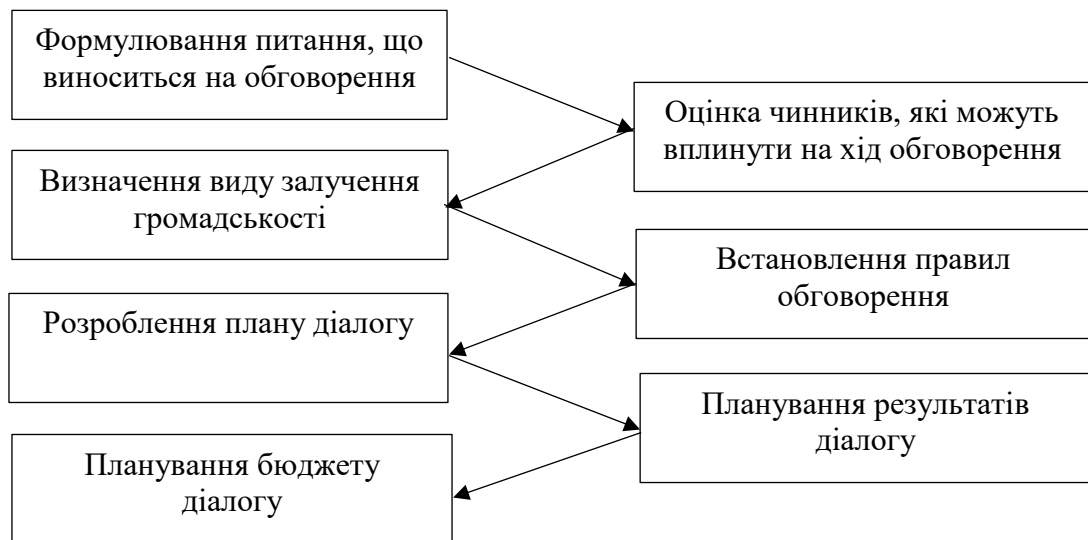

Рисунок 3.2 - Запропоновані етапи процесу планування діалогу із громадськістю для Великогаївської територіальної громади

Джерело: сформовано автором

Розглянемо детальніше кожен етап оперативного рівня планування участі громадськості з питань місцевого розвитку для Великогаївської ТГ.

1-й етап – формулювання питання, що виноситься на обговорення.

Формулюючи суть питання, яке буде винесено на обговорення, владі Великогаївської громади потрібно врахувати дві умови: 1) формулювання має бути коректним; і 2) можливі наслідки від обговорення (відмова від принципу формальності процесу обговорення, тобто в будь-якому випадку прийняти те рішення, яке вважали потрібним раніше, не дивлячись на результати обговорення, а впровадження принципу врахування пропозиції громадськості при прийнятті остаточного рішення).

2-й етап – оцінка чинників, які можуть вплинути на хід обговорення

Чинники, які можуть вплинути на співпрацю та хід обговорення при вирішенні місцевих проблем Великогаївської громади зображені на рис. 3.3.

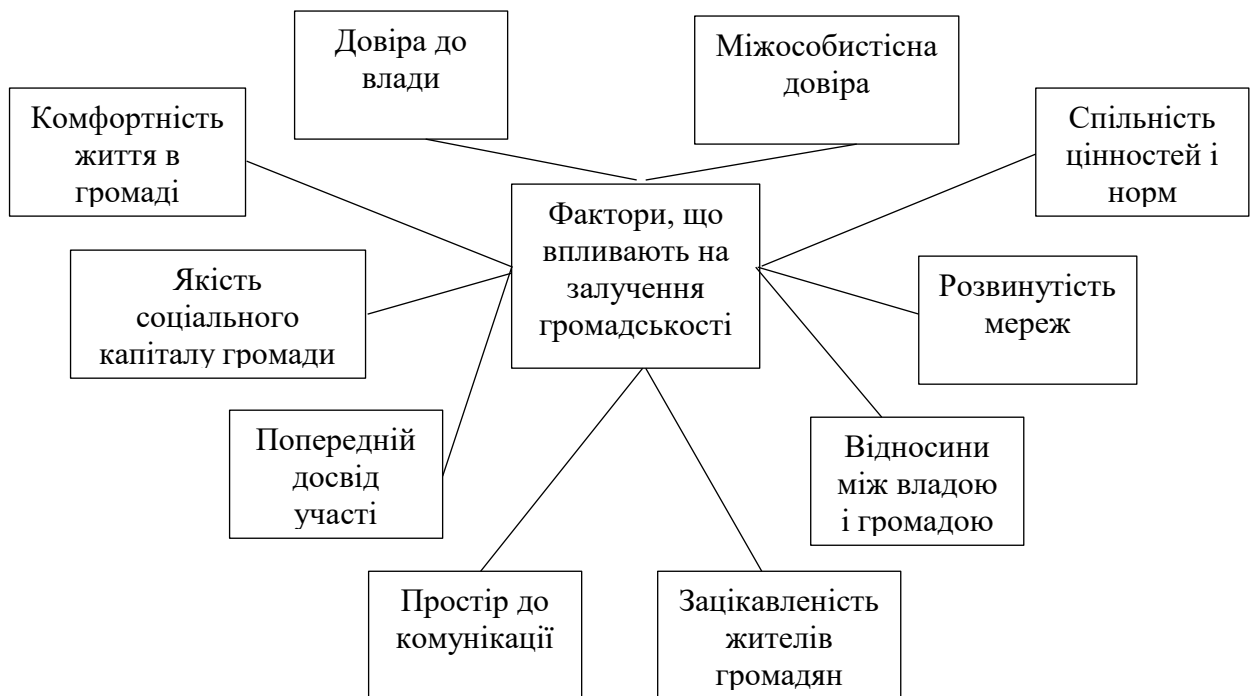

Рисунок 3.3 – Чинники, які впливають на співпрацю та результати участі громадськості у вирішенні місцевих проблем для Великогаївської громади

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Зазначені чинники майже ніколи не будуть нейтральними при формулюванні питання для обговорення і при оцінці впливу громадськості на процес прийняття рішення владою в майбутньому. Проте їх не можна ігнорувати, бо це знизить результативність і доцільність від залучення громадськості до обговорення.

3-й етап – визначення виду залучення громадськості

Як уже згадувалось раніше форма участі громадськості може бути двох видів: безпосередня участь (громадське обговорення чи електронні консультації) та опосередкована участь (опитування громадської думки). Кожен із видів участі громадськості в питаннях місцевого розвитку має свої особливості і використовується з різною метою. Крім того, кожен з видів участі громадськості ще має свої різновиди. Так, наприклад, громадське обговорення може проводитись у різних форматах і, як правило, влада обирає формат на власний розсуд. До форматів громадського обговорення можна віднести [1, с. 39]:

- закритий формат – на обговорення допускаються лише офіційні особи, яким надіслали запрошення і вони його прийняли, та окремі запрошені гості. Даний формат передбачає прийняття рішення «за закритими дверима» і зазвичай широка громадськість не знає деталей обговорення і причин прийняття рішення;

- формат «за запрошеннями» – означає, що влада до обговорення питання запрошує окремих громадян, опираючись на власне бачення ситуації. Проте за такого формату діалог зазвичай відбувається за правилами, встановленими владою;

- відкритий формат – участь в обговоренні питання беруть всі бажаючі. В цьому випадку, щоб не перетворити обговорення на балаган і зведення рахунків, потрібно весь діалог добре продумати і учасники повинні брати участь не напряму, а через представників, до вибору яких потрібно підійти коректно;

- створений формат – означає створення майданчику для діалогу іншими силами, стурбованими певними місцевими проблемами, без участі представників влади. Фактично при цьому форматі зацікавлені сторони підштовхують владу до приділення уваги конкретному питанню, бо воно їх дуже турбує.

Таким чином, на цьому етапі влада Великогаївської громади має вирішити у якому варіанті обрати залучення громадськості до питань місцевого розвитку, враховуючи цілі, які вона хоче при цьому досягнути.

4-й етап – встановлення правил обговорення

Для того, щоб участь жителів громади в питаннях місцевого розвитку була успішною, потрібно чітко встановити і узгодити із усіма учасниками так звані «правила гри». Рішення, які прийме влада щодо питання місцевого розвитку в багатьох аспектах залежить від того, наскільки коректним і результативним був діалог.

До «правил гри» для Великогаївської громади можна віднести:

- забезпечення рівної участі для всіх учасників діалогу – всі можуть висловлювати свою думку під час обговорення, не боячись осуду чи зневаги. Це правило призводить до того, що можна почути справжнє ставлення до ситуації, та врахувати думку різних груп населення при виробленні рішення;

- забезпечення порозуміння між учасниками діалогу – кожен має право висловити свою думку, але і кожен має право бути почутим. Під час діалогу можна спостерігати жорстку позицію та непоступливість, тому, захищаючи свою точку зору, учасники діалогу не хочуть чи не можуть зрозуміти позицію іншою сторони. Така ситуація неприпустима. Дотримання цього правила дозволить віднаходити компроміс і взаємне порозуміння під час діалогу з метою вирішення проблеми;

- сприяння знаходженню компромісних рішень проблеми – правило вказує, що під час дискусії не варто дотримуватись точки зору, що одна сторона після діалогу є переможцем, а інша – переможеним. Такий підхід часто веде до критики один одного, що не сприяє вирішенню проблеми. Тому мета діалогу – це не висловити своє ставлення до інших, а знайти компроміс для вирішення проблеми;

- заохочення застосування нових способів мислення – це правило заохочує до пошуку нестандартних підходів до аналізування ситуації та вирішення проблеми, тому що стандартні шляхи вирішення проблеми не завжди ведуть до тих цілей, які потрібні громаді.

5-й етап – розроблення плану діалогу

Кожна зустріч влади і громадськості – то крок до поглиблення співпраці. Кожна зустріч дає новий позитивний досвід для налагодження більш тісної співпраці в майбутньому. Тому, щоб зустріч влади і жителів Великогаївської громади була продуктивною, а не марнуванням часу, її потрібно наперед добре спланувати. Для вдалого розроблення плану зустрічі потрібно визначити такі аспекти:

- коли провести зустріч, щоб усім було зручно і не відволікали інші справи;
- де провести зустріч, щоб були комфортні умови для праці;
- як (у якому форматі), щоб можна було обговорити і вирішити всі потрібні питання;
- які допоміжні засоби і наочні матеріали потрібні для глибшого аналізу ситуації;
- які варіанти для вирішення проблеми може запропонувати влада тощо.

Окрім того, щоб робота при зустрічі була продуктивна, потрібно при її плануванні дотримуватись таких принципів (табл. 3.4)

Таблиця 3.4 – Принципи організації та проведення зустрічей та обговорень між владою Великогаївської ТГ та громадськістю з питань місцевого розвитку

№ п/п	Назва принципу	Опис суті принципу
1	2	3
1	Неупередженість	При прийнятті чи відхиленні пропозицій учасників зустрічі потрібно керуватись лише об'єктивною думкою і чинниками, які визначають місцевий розвиток громади; неупереджене ставлення до усіх пропозицій різних учасників
2	Партнерство	Учасники зустрічі мають право брати участь в них без обмежень і без дискримінації; всі учасники зустрічі є партнерами, їхні знання і досвід цінні для формування стратегії розвитку і вирішення місцевих проблем
3	Прозорість	Надання повної інформації про проблему, яку потрібно вирішити; пояснення критеріїв, на основі яких прийняли пропозицію чи відхилили; формування можливості відстеження процесу проходження пропозиції по всіх етапах циклу реалізації пропозиції
4	Доброчесність	Відмова від маніпулювань та підлаштування результатів при обговорення і прийнятті пропозицій щодо місцевого розвитку; покарання осіб, які намагаються забезпечити прийняття вигідного для них рішення
5	Відповідальність	Дотримання правил конфіденційності при обговоренні різних пропозицій, захист персональних даних
6	Толерантність	Недопущення дискримінації та приниження учасників зустрічей, їх ідей та їх поглядів
7	Доцільність	Зустрічі повинні проводитись по тих питаннях, які є актуальними для громади і місцевого розвитку, не допускати проведення зустрічей «заради зустрічей»
8	Ефективність	Зустрічі мають бути проведені таким чином, щоб отримати результат при витраті оптимальної кількості ресурсів з бюджету, порівняно невеликого обсягу часу і витрат учасників на участь у зустрічах
9	Відкритість	Участь у зустрічах є відкритою та доступною для всіх бажаючих; хід та результати обговорень на зустрічах можуть бути відкриті для поширення серед усіх зацікавлених сторін
10	Довіра	Учасники зустрічі довіряють один одному, незважаючи на різні цілі та інтереси, демонструють готовність до співпраці і готовність покластися один на одного з метою досягнення цілей місцевого розвитку
11	Підзвітність	Кожен бажаючий може отримати звіт про хід обговорень та результати зустрічі
12	Незалежність	Надання звітів зацікавленим особам про хід обговорень та результати зустрічей влади і громадськості

Продовження табл. 3.4

1	2	3
13	Доступність	Під час зустрічі обговорення проводяться простою мовою, має бути присутня логіка у викладенні аргументів
14	Інклюзивність	До зустрічей і обговорень проблем (шляхів їх вирішення) повинні включатись всі категорії жителів, в тому числі і вразливі (молодь, люди пенсійного віку, люди з особливими потребами тощо)
15	Результативність	Метою зустрічі має бути отримання результату, тобто змін для вирішення негативної поточної проблеми. З цим результатом можуть ознайомитись усі бажаючі. Рішення за результатом зустрічі мають бути обґрунтованими, готовими до реалізації, а також бути підлягати контролю як зі сторони влади, так і зі сторони громадськості

Джерело: сформовано автором на основі [20, с. 18-20]

6-й етап – планування результатів діалогу

Важливим аспектом зустрічей є їх ефективність і результативність. Для цього пропонуємо критерії, які дозволять оцінити якість проведення зустрічей влади і жителів Великогаївської громади (рис. 3.4). Ці критерії можуть бути основою для планування наступних ефективних зустрічей.

Зустріч влади із громадськістю має відбуватися з метою вирішення проблеми та визначення напрямків місцевого розвитку. Саме тому головним результатом проведеної зустрічі у Великогаївській громаді має стати формування пропозиції, на основі якої влада буде приймати рішення. Тому пропозиція повинна бути добре структурована та містити такі складові:

- оцінка розміру та гостроти проблеми, котра виникла в громаді, - вирішення проблеми починається із усвідомлення її справжньої суті та чинників, які спонукали її появу, а також наслідків її невирішення. Саме тому, усвідомивши суть проблеми, можна сформулювати визначити порядок денний для зустрічі влади та жителів громади;

- оцінка важливості проблеми для усіх категорій громадян, що дозволить зрозуміти їх очікування від вирішення проблеми;

- причини появи проблеми –кожна групи жителів громади може розуміти їх по-своєму. Обговоривши причини із різними категоріями жителів, влада може зрозуміти, які шляхи для вирішення проблеми варто розглянути, а від котрих варто

відмовитись. Окрім того, влада може зрозуміти які саме заходи вирішення чи усунення будуть найбільш доречними в кожній конкретній ситуації;

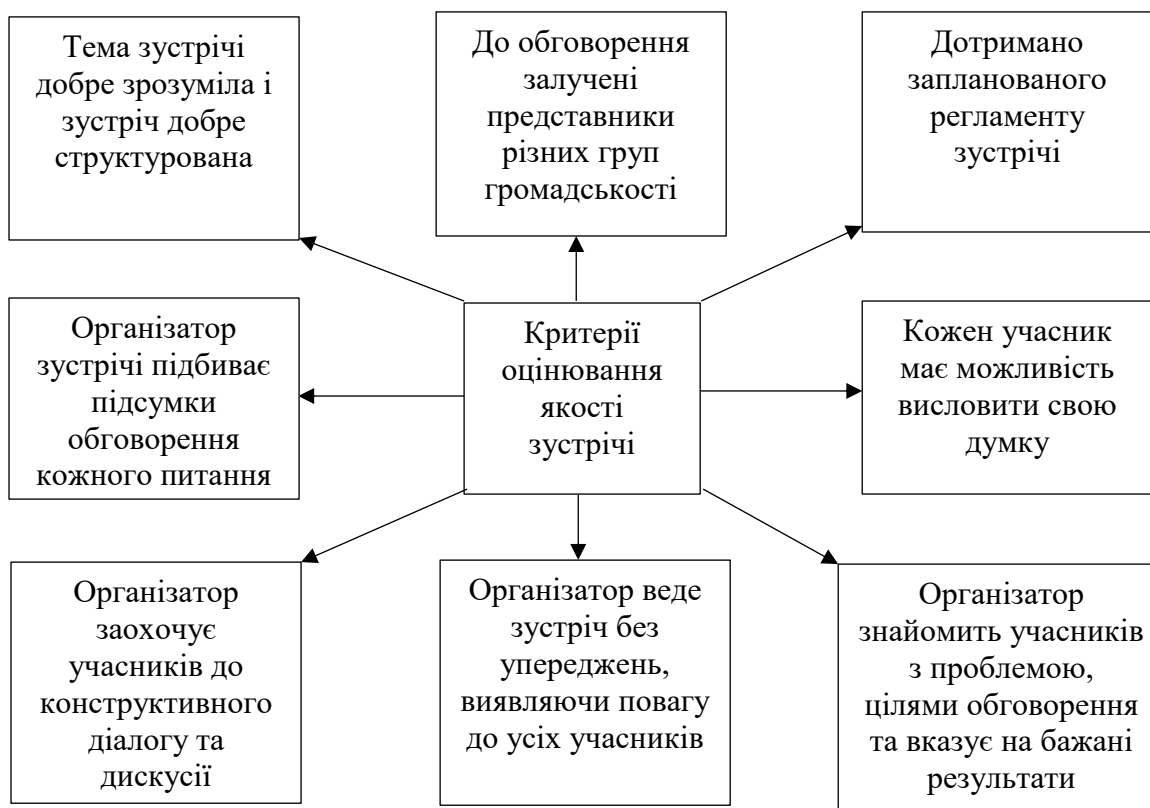

Рисунок 3.4 – Критерії оцінювання якості зустрічі і обговорення питань місцевого розвитку влади і жителів Великогаївської громади

Джерело: сформовано автором на основі [20, с. 21]

- аргументи – визначення і більш чітко розуміння ланцюжка «причина – проблема – наслідок», дозволить владі більш усвідомлено і чіткіше впливати на проблему, обрати більш доречні шляхи її вирішення, ухвалити рішення, як призведе місцевого розвитку.

Враховуючи ці елементи при обговорення проблем Великогаївської громади, можна, по-перше, активізувати жителів громади на пошук шляхів вирішення проблеми, а не лише її констатацію, а по-друге, почути різні точки зору щодо причини появи проблеми чи шляхів її вирішення, що дасть змогу обрати дійсно найкращий варіант (який влаштуватиме всі зацікавлені сторони в тому числі) вирішення проблеми.

7-й етап – планування бюджету діалогу

Проведення зустрічі із громадськістю потребує від керівництва Великогаївської громади певних витрат, навіть незважаючи на факт того, що зустріч можна провести в залі засідань сільської ради і що учасникам зустрічі не потрібно виплачувати винагороду. Витрати на зустріч полягають в тому, що потрібно оплатити виготовлення роздаткових матеріалів, оплатити накладні витрати за користування майном сільської ради. А якщо потрібно залучити додаткових фахівців (чи експертів) не з числа працівників сільської ради, то потрібно оплатити їх послуги. Таким чином орієнтовний бюджет витрат на підготовку і проведення одноденної зустрічі у Великогаївській громаді матиме такий вигляд (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Орієнтовний бюджет на проведення одноденної зустрічі із громадськістю для Великогаївської територіальної громади

№ п/п	Назва етапу/вид витрат	Величина витрат, грн.
1	2	3
1	Підготовчий етап:	
1.1	- виготовлення роздаткового матеріалу	500
1.2	- витрати на напої	200
1.3	- премія працівникам, задіяним в підготовці до зустрічі	500
	Разом по етапу	1200
2	Проведення зустрічі:	
2.1	- поточні витрати (витрати на електроенергію, опалення, воду тощо)	250
2.2	- витрати на оплату праці запрошеного фахівця (експерта)	500
	Разом по етапу	750
3	Заключний етап:	
3.1	- витрати на оформлення і виготовлення документів	250
3.2	- премія працівникам, задіяним у виготовленні документів	250
	Разом по етапу	500
4	Разом по зустрічі	2450

Джерело: сформовано автором

Отже, правильне планування діалогу із громадськістю – це суттєва допомога для якісної співпраці громадськості Великогаївської громади із владою для вирішення питань місцевого розвитку.

РОЗДІЛ 4

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

4.1 Принципи, способи та засоби захисту населення

Захист населення в надзвичайних ситуаціях (НС) організовується і здійснюється відповідно до вимог Конституції України, Кодексу цивільного захисту, законів України та інших чинних нормативно-правових актів.

Захист населення в надзвичайних ситуаціях здійснюється з урахуванням двох видів можливих загроз:

- зовнішніх (викликаних війною, локальними збройними конфліктами або глобальними екологічними чи техногенними катастрофами за межами країни);
- внутрішніх (викликаних стихійними лихами і техногенними катастрофами або спровокованих терористичними діями на території держави).

Основними напрямками цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру є:

- 1) здійснення комплексу заходів щодо запобігання виникненню надзвичайної ситуації;
- 2) забезпечення готовності системи цивільного захисту до реагування на надзвичайну ситуацію.

Захист населення в НС (цивільний захист) ґрунтується на таких основних принципах:

- 1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;
- 2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- 3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;
- 4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

5) централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;

6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;

7) добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;

8) відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;

9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Кодексом цивільного захисту передбачені такі способи захисту населення в надзвичайних ситуаціях:

- оповіщення та інформування – передбачає передавання інформації про надзвичайні ситуації, що прогнозуються або виникли, з повідомленням їх меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них;

- укриття в захисних спорудах. В якості захисних споруд для укриття населення можуть використовуватися сховища, протирадіаційні укриття, швидко споруджувані захисні споруди. Для захисту людей від деяких факторів небезпеки, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний час, та дії засобів ураження в особливий період також використовуються споруди подвійного призначення та найпростіші укриття;

- евакуаційні заходи – передбачають не лише вивезення (виведення) населення із зон можливого ураження, а й розміщення населення в районах придатних для проживання;

- інженерний захист – передбачає проведення районування територій за наявністю потенційно небезпечних об'єктів і небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів, а також ризику виникнення

надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ними; розроблення та включення вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту до відповідних видів містобудівної і проектної документації та реалізація їх під час будівництва і експлуатації; розміщення об'єктів підвищеної небезпеки з урахуванням наслідків аварій, що можуть статися на таких об'єктах; розроблення і здійснення заходів щодо безаварійного функціонування об'єктів підвищеної небезпеки; інші заходи інженерного захисту територій залежно від ситуації, що склалася.

- радіаційний захист і хімічний захист – виявлення та оцінку радіаційної і хімічної обстановки; здійснення дозиметричного і хімічного контролю; впровадження типових режимів радіаційного захисту; проведення санітарної обробки населення та спеціальної обробки одягу, майна і транспорту; розроблення загальних критеріїв, методів та методик спостережень щодо оцінки радіаційної і хімічної обстановки; інші заходи радіаційного і хімічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

- медичний захист - надання службою медицини катастроф медичної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій, проведення їх медико-психологічної реабілітації; своєчасне застосування профілактичних медичних препаратів та своєчасне проведення санітарно-протиепідемічних заходів; здійснення інших заходів, пов'язаних із медичним захистом населення, залежно від ситуації, що склалася.

- біологічний захист – включає своєчасне виявлення чинників та осередку біологічного зараження, його локалізацію і ліквідацію; запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, обсервації та карантину; здійснення дезінфекційних заходів в осередку зараження, знезараження суб'єктів господарювання, тварин та санітарної обробки населення; інші заходи біологічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

- психологічний захист – проводиться з метою запобігання або зменшення ступеня негативного психологічного впливу на населення наслідків надзвичайних ситуацій,

- навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється: за місцем роботи – працюючого населення; за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів; за місцем проживання – непрацюючого населення.

4.2 Вимоги безпеки до робочих місць для виконання робіт

Робоче місце - первинна і основна ланка виробництва, раціональна його організація має найважливіше значення у всьому комплексі питань наукової організації праці. Саме на робочому місці відбувається поєднання елементів виробничого процесу – засобів праці, предметів праці та самого праці. На робочому місці досягається головна мета праці - якісне, економічне і своєчасне виготовлення продукції або надання послуг.

Організація робочого місця - це система заходів щодо його оснащення засобами і предметами праці і розміщенню їх у визначеному порядку.

Конструкція робочого місця, його розміри та взаємне розташування його елементів повинні відповідати антропометричним, фізіологічним і психофізіологічним характеристикам людини, а також характеру роботи. Облаштоване згідно з вимогами стандартів робоче місце забезпечує зручне положення людини. Це досягається регулюванням положення крісла, висоти та кута нахилу підставки для ніг за умови її використання, або висоти і розмірів робочої поверхні. Повинне забезпечуватись виконання трудових операцій в зонах трудового поля в залежності від необхідної точності і частоти дій.

Організація робочих місць повинна забезпечувати стійке положення та вільність рухів працівника, безпеку виконання трудових операцій, виключати або допускати лише в деяких випадках роботу в незручну позах, котрі зумовлюють підвищену втомлюваність.

Загальні принципи організації робочого місця:

- на робочому місці не повинно бути нічого зайвого; всі необхідні для роботи предмети повинні знаходитись поряд з працівником, але не заважати йому;

- ті предмети, котрими користуються частіше, розташовуються ближче, ніж ті предмети, котрими користуються рідше;

- предмети, котрі беруть лівою рукою, повинні знаходитись зліва, а ті предмети, котрі беруть правою рукою, повинні знаходитись справа;
- якщо використовують обидві руки, то місце розташування пристосувань вибирається з врахуванням зручності захоплення його двома руками;
- небезпечніше, з точки зору можливості травмування працівника, обладнання повинне розташовуватись вище, ніж менш небезпечні; однак слід враховувати, що важкі предмети під час роботи зручніше і легше опускати, ніж піднімати;
- робоче місце не повинне захищатися заготовками і готовими виробами;
- організація робочого місця повинна забезпечувати необхідну оглядовість;
- засоби відображення інформації повинні бути розташовані в зонах інформаційного поля робочого місця з врахуванням частоти та значущості інформації, типу засобів відображення інформації, точності і швидкості спостереження та зчитування.

Правильна організація праці на робочому місці сприяє високій працездатності працівників, забезпечує гарне самопочуття і стан їхнього здоров'я.

Для загальної оцінки стану умов праці і планування заходів щодо їх поліпшення складається паспорт санітарно-технічного стану умов праці на підприємстві, що є початковим документом для розробки заходів щодо доведення умов праці на кожному робочому місці до нормативних вимог.

Також проводиться атестація робочих місць, що запроваджується з метою: визначення фактичних організаційно-технічних і економічних характеристик кожного робочого місця й оцінки ступеня їх відповідності вимогам нормативних документів; виявлення робочих місць, що не відповідають вимогам; виявлення резервних робочих місць для їх скорочення; розробки організаційно-технічних заходів щодо раціоналізації.

Безпечність робочих місць - це відповідальність вимогам безпеки праці під час проведення виробничого процесу в умовах, установлених нормативною документацією.

На кожному підприємстві особливу увагу треба приділяти безпечній організації робочих місць, зокрема:

- робочі місця повинні забезпечувати зручність та безпеку працівникам;
- дотримання і створення на робочому місці належного освітлення, підтримання норм температури, вологи та інших факторів необхідних для нормального і здорового трудового процесу;
- створення необхідних санітарно-гігієнічних умов;
- забезпечення повної безпеки при роботі на обладнанні;
- усунення безпосереднього контакту працівників з матеріалами і продукцією виробництва, які чинять на них небезпечний та шкідливий вплив;
- проводити заміну технологічних процесів та операцій, пов'язаних з виникненням небезпечних та шкідливих виробничих чинників;
- застосовувати засоби колективного і індивідуального захисту працівників;
- на робочому місці треба створювати раціональну організацію праці та відпочинку з метою профілактики, а також зниження важкості праці;
- запроваджувати системи керування технологічними процесами, які забезпечують захист працівників.

Заходи щодо охорони праці будуть мати бажаний успіх тільки за умови, що вони супроводжуватимуться свідомою участю в них працівників. Кожний працівник повинен усвідомлювати необхідність виконання ним вимог щодо безпечних засобів роботи і розуміти, до яких наслідків може призвести їх недодержання.

ВИСНОВКИ

У представленій роботі висвітлено проблематику важливості залучення громадськості до питань місцевого розвитку громади та на прикладі Великогаївської територіальної громади.

Опрацьовані в даній роботі теоретичні положення сприяють висвітленню суті місцевого розвитку та засад участі громадськості у керуванні його процесами, характеристики громади та поточного стану залучення громадськості до питань місцевого розвитку та розробці рекомендацій для вдосконалення участі громадськості в місцевому розвитку Великогаївської територіальної громади.

Отримані результати роботи вказують на досягнення встановлених мети і завдань та сприяють формуванню наступних висновків та пропозицій, зокрема:

1. Визначено сутність терміну «місцевий розвиток», який зазвичай направлений на вирішення місцевих проблем (проблем громади). Сучасні фахівці, особливо закордонні, місцевий розвиток вважають таким, що дуже залежить від стану місцевої економіки (економіки громади), тому часто використовують термін «місцевий економічний розвиток».

2. Встановлено, що місцевий розвиток дуже залежить від наявності конкурентних переваг в громаді, особливо групи креативних переваг.

3. Вказано, що розвиток місцевої громади – це результат участі і роботи всіх її жителів, а не тільки представників влади. Якщо звичайні громадяни будуть брати участь у вирішенні проблем громади, то можна знайти для цього хороші способи і не отримати супротиву всім ініціативам. Це, в свою чергу, призведе до покращення рівня життя в громаді та підвищення рівня її конкурентоздатності.

4. Охарактеризовано стан Великогаївської територіальної громади і визначено, що до її складу входить 15 населених пунктів, загальна чисельність населення 11187 чол. Фактична сума власних доходів громади за 2020 рік становила 53953,7 тис. грн., на противагу його плановому показнику – 53942,6 тис.

грн. Тобто, відхилення цього показника за 2020 рік склало 11,1 тис. грн. (100,2 %), що свідчить про його збільшення.

5. Проаналізовано залученість громадськості до питань місцевого розвитку. Зокрема виявлено, що представники громади брали участь у визначенні доцільності окремих статей видатків бюджету та у визначенні доцільності окремих програм та витрат на них.

6. Розроблено принципи залучення жителів до питань місцевого розвитку для Великогаївської ТГ та рекомендовано владі для розуміння ролі різних груп жителів та умов, за яких вони зможуть взяти участь у питаннях місцевого розвитку і вирішення місцевих проблем Великогаївської ТГ, та оптимізації їх кількості використовувати модель «CLEAR». Модель дозволяє оцінити різні фактори, що є визначальними для участі жителів в місцевому розвитку та пояснює дії влади для формування цих факторів.

7. Запропоновано для підвищення ефективності від залучення громадськості до питань місцевого розвитку у Великогаївській громаді вдосконалити процес його планування. Процес планування участі громадськості в досліджуваній громаді має відбуватись на двох рівнях: стратегічному і операційному. Зокрема, стратегічний рівень передбачає складання щорічного орієнтовного плану заходів із необхідним залученням громадськості для вирішення певних місцевих проблем, визначених на основі Стратегії громади, та заходи, запропоновані громадськими радами. Оперативне планування передбачатиме планування залучення громадськості до співпраці по кожному окремому питанню місцевого розвитку Великогаївської громади (тобто передбачає планування діалогу із громадськістю). Для процесу планування діалогу запропоновано схему, яка складається із 7 етапів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
2. Місцевий розвиток за участі громади: Монографія у 2 т. Том 1. Теоретичні основи сталого місцевого розвитку, орієнтованого на громаду. За заг. ред. Ю. М. Петрушенка. Суми : Університетська книга, 2013. 354 с.
3. Воробей В. Посібник для місцевої влади та бізнесу: Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/717/MER_2021_WEB.pdf
4. Посібник з основ теорії і практики МЕР «Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади». Під ред. Дж. Е. Треллера. Пер. з англ. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/LED_Guide_2014_UKR.pdf
5. Сментина Н. В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 244 с.
6. Путівник керівника. Успішна громада: надання якісних послуг громадянам та сприяння сталому розвитку. URL: <https://content.u-learn.org.ua/Courses/ReaderForLeaders/RFL-UA-Web.pdf>
7. Абрам'юк І. Базове навчання кандидатів на участь у мережі. Матеріали до курсу № 7. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях. URL: https://regionet.org.ua/files/07_PartDemocracy_Abramyuk_Materials_v.122.07.14.pdf
8. Громадська участь у місцевій політиці: проблеми нормативно-правового забезпечення. URL: <https://www.prostir.ua/?news=hromadska-uchast-u-mistsevij-politytsi-problemy-normatyvno-pravovoho-zabezpechennya>

9. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Колтун В. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. Київ. 2017. 129 с.

10. Карий О.І., Панас Я.В. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 176 с.

11. Майко Т.С. Участь територіальної громади в управлінні на місцевому рівні. Актуальні проблеми політики. 2017. Вип. 59. С. 188-197. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13738/%D0%9C%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%BE%20%D0%A2.%D0%A1.%20%D0%A3%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

12. Дорох В.В., Черній О.В. Д 00 Форми участі громадськості в процесах прийняття рішень: Навч.-метод. посіб. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 104 с.

13. Кривокульська Н., Богач Ю. Аналіз форм участі громадськості у місцевому самоврядуванні. Економічний аналіз. 2020. Том 30. №4. С. 60-66.

14. Ковтун Н. Рівні та форми соціальної активності у комунікативному просторі глобалізованого суспільства. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії. 2018. Випуск 17. С. 41-47. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/17_2018/8.pdf

15. Остапенко М. Громадянська активність як основа формування громадянського суспільства. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26831/14-Ostapenko.pdf?sequence=1>

16. Офіційний сайт Великогаївської громади. URL: <https://velykogaivska-gromada.gov.ua/>

17. Постанова Кабінету Міністрів України № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

18. Основи менеджменту: Конспект лекцій: навч. посіб. Для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент і бізнес-адміністрування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; укладачі: Т.В. Лазоренко, С.О. Пермінова. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2021.166 с. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41193/1/Managment.pdf>

19. Чукіна І. В., Дяченко М. І. Залучення жителів громади до процесів планування місцевого розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. №2. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2020/37.pdf

20. Місцевий економічний розвиток і місцева демократія: діалоги зі стейкхолдерами: Путівник для лідерів громад. Упорядник С. Панцир. Київ.: Юстон, 2020. 128 с.

21. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посібник. Київ: Ленвіт, 2012 . 64 с.

22. Сергієнко О., Ватаманюк О. Громадська участь/залучення громадян. Депутатська діяльність в округах (навчальний модуль). Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 92 с.

23. Кожина А. В. Перспективи розвитку механізмів громадської участі на місцевому рівні. Державне управління: удосконалення та розвиток 2015. №1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=858>

24. Дикань С. А., Зима О. Є. Безпека в галузі та надзвичайних ситуаціях. Університетський курс: підручник для студ. вищ. навч. закл. Полтава: ТОВ «АСМІ». 2015. 273 с.

25. Москальова В. М., Батлук В. А., Кусковець С. Л., Филипчук В. Л. Охорона праці (питання та відповіді): Довідник. Львів: "Магнолія 2006", 2011. 438 с.

ДОДАТКИ